

บทที่ 3

การก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และการเข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

ความหมายของการก่อการร้าย

Charles W. Kegley, Jr. และ Eugene R. Wittkopf ได้กล่าวถึงกลุ่มก่อการร้ายไว้ในหนังสือ *World Politics : trend and transformation* ไว้ว่า

กลุ่มผู้ก่อการร้ายเป็นตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอีกชนิดหนึ่งบนเวทีโลก ซึ่งกิจกรรมของมันได้ทำให้ความตึงเครียดระหว่างประเทศหนักหน่วงยิ่งขึ้น และบ่อนเซาะกำลังอำนาจ (power) รวมทั้งอำนาจบริหารจัดการ (authority) ของรัฐ การระบุชี้ชัดว่ากลุ่มใดเป็นผู้ก่อการร้ายมีความยากลำบากเพราะว่าแรงคลใจ ยุทธวิธี และสมาชิกภาพ ของในกลุ่มเดียวกันก็มีความแตกต่างกันอย่างมาก คล้ายคลึงกับการเคลื่อนไหวชาตินิยมของชนกลุ่มน้อย และกลุ่มศาสนา อย่างไรก็ตาม มีความคล้ายคลึงกันอยู่ตรงที่ผู้ก่อการร้ายถูกนิยามร่วมกันว่าเป็นกลุ่มที่กำลังหาทางบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองของตน โดยวิธีการข่มขู่คุกคามหรือใช้ความรุนแรง และโดยส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล.....

.....ในปัจจุบัน การเคลื่อนไหวทางศาสนา เชื้อชาติ หรือการเมือง และการเคลื่อนไหวของชนเสียงข้างน้อยต่าง ๆ ในสังคม ได้ใช้การปฏิบัติโดยวิธีการที่รุนแรงแบบก่อการร้าย เป็นหนทางบรรลุเป้าหมายของตน ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากชนส่วนใหญ่ในสังคม และเพื่อแก้แค้นตอบแทนต่อรัฐ และประชากรเสียงข้างมาก ที่กลุ่มผู้ก่อการร้ายถือว่าเป็นผู้กดขี่ สิ่งที่กลุ่มผู้ก่อการร้ายต้องการคือการได้รับเสรีภาพ สิทธิประโยชน์ และสินทรัพย์ อันเป็นสิ่งที่พวกเขาคิดว่าถูกแย่งชิงไป¹

¹ Charles W. Kegley, Jr. and Eugene R. Wittkopf, *World Politics : trend and transformation*, 6th ed., (New York : St. Martin's, 1997), pp. 186-187.

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการกำหนดนิยามของการก่อการร้ายไว้เป็นจำนวนมากมายด้วยกัน และมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน² บางนิยามก็ก่อปัญหาข้อโต้แย้งตามอย่างมากมาย เพราะต่างฝ่ายต่างกำหนดนิยามของตนเอง สำหรับความพยายามที่จะกำหนดนิยามหรือความหมายของการก่อการร้ายให้เป็นมาตรฐานเดียวกันยังไม่ประสบความสำเร็จ สหประชาชาติเองก็ไม่สามารถกำหนดนิยามให้ทุกประเทศยอมรับได้เป็นเอกฉันท์ โดยเฉพาะในประเด็นที่ประเทศหนึ่งมองว่าเป็นการก่อการร้าย แต่อีกประเทศหนึ่งมองว่าเป็นการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ³ ดังนั้น เรามักพบว่าการระบุให้การเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนาโดยวิธีการรุนแรงว่าเป็นการก่อการร้ายมักถูกโต้แย้งอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม การกระทำที่ถือว่าการก่อการร้ายจะสะท้อนลักษณะร่วมอยู่บางประการ คือ

การก่อการร้าย แม้จะเป็นปรากฏการณ์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย และยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน แต่มีลักษณะร่วมที่สำคัญคือ เป็นการใช้กำลังความรุนแรงทางการเมืองนอกกรอบของกฎหมาย เพื่อสื่อสารแสดงนัยทางการเมืองบางอย่าง โดยมุ่งหวังผลกระทบข้างเคียงที่ความรุนแรงนั้นจะก่อให้เกิดขึ้น มากกว่ามุ่งทำลายเป้าหมายที่เป็นเหยื่อเพียงอย่างเดียว⁴

ในปัจจุบัน เราพบว่ากลุ่มก่อการร้ายสมัยใหม่มีลักษณะข้ามชาติมากขึ้นและไม่ยึดโยงกับประเด็นเฉพาะในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง และตัวผู้ก่อการร้ายมักเป็นคนที่ไม่ผูกพันหรือยอมรับกับประเทศใด ๆ แต่ต้องการ “มีอาณาบริเวณ และรัฐที่พวกเขาสามารถควบคุมโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก”⁵

² สามารถอ่านนิยามต่าง ๆ ของการก่อการร้ายได้ใน คลยา เทียนทอง, “การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการก่อการร้าย,” (รายงานวิจัยชุดโครงการปัญหาความมั่นคงใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548), น. 6-22.

³ เรื่องเดียวกัน, น. 6.

⁴ ศุภมิตร ปิติพัฒน์, “ปัญหาความมั่นคงใหม่กับระบบระหว่างประเทศ,” (รายงานวิจัยโครงการปัญหาความมั่นคงใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548), น. 1.

⁵ Charles W. Kegley, Jr. and Eugene R. Wittkopf, op. cit., pp.187-188.

ลักษณะของกลุ่มก่อการร้ายสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐที่กำลังหาทางบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองของตน ในการมีอาณาบริเวณและรัฐที่พวกเขาสามารถควบคุมได้ โดยวิธีการข่มขู่คุกคามหรือใช้ความรุนแรง และอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอยู่หลายตัวแสดงด้วยกัน แต่ก็มีเพียงบางตัวแสดงเท่านั้น ที่ถูกชี้จากนานาชาติว่าเป็นกลุ่มก่อการร้ายข้ามชาติ ในขณะที่อีกหลายกลุ่มถึงแม้จะถูกมองจากรัฐบาลของบางประเทศว่าเป็นกลุ่มก่อการร้าย แต่ในระดับภูมิภาคหรือระดับสากลกลับมองว่าเป็นกลุ่มแบ่งแยกดินแดน หรือกลุ่มเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ในสังคม ที่ต่อสู้เพื่อการได้รับเสรีภาพ สิทธิประโยชน์ และสิทธิพลเมือง อันเป็นสิ่งที่พวกเขาคิดว่าถูกแย่งชิงไปจากตน

ในยุคสงครามเย็น กลุ่มก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักหมายถึงขบวนการคอมมิวนิสต์ที่เคลื่อนไหวเพื่อล้มล้างรัฐบาลของประเทศไทย มาเลเซีย พม่าและฟิลิปปินส์ และอาจรวมถึงกลุ่มแบ่งแยกดินแดนของชนกลุ่มน้อยในแต่ละประเทศ แต่ปัจจุบันกลุ่มก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้หมายรวมถึง กลุ่มคนมุสลิมที่เคลื่อนไหวด้วยอุดมการณ์ทางศาสนาโดยใช้วิธีการรุนแรงต่อประชาชนธรรมดา เพื่อก่อให้เกิดความหวาดกลัวในวงกว้าง ซึ่งภาคนิพนธ์ฉบับนี้จะมุ่งศึกษาปรากฏการณ์จากกลุ่มนี้โดยเฉพาะ ส่วนที่อยู่นอกขอบเขตของภาคนิพนธ์ฉบับนี้ คือ การศึกษาขบวนการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่ยังเคลื่อนไหวอยู่ในปัจจุบัน อย่างเช่น กองทัพประชาชนใหม่ (New People's Army: NPA) และกองพลน้อยฮอเลซ บอนคาเยา (Alex Boncayao Brigade) ในฟิลิปปินส์

ปัจจุบันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ถูกคุกคามจากตัวแสดงข้ามชาติที่ถูกจัดว่าเป็นขบวนการก่อการร้ายสมัยใหม่อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมของตัวแสดงภายในรัฐอย่างกลุ่มมุสลิมติดอาวุธอีกหลายกลุ่มที่กำลังบ่อนเซาะกำลังอำนาจ (power) รวมทั้งอำนาจบริหารจัดการ (authority) ของรัฐ และยังได้ก่อผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดและก่อให้เกิดความร่วมมือ สำหรับตัวแสดงที่ถูกระบุว่าเป็นกลุ่มก่อการร้ายข้ามชาติอย่างอัลกออิดะฮ์ ญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ และอะบูซัยยาฟ ต่างมีลักษณะร่วมกันตรงที่มีแรงศรัทธาและเป้าหมายที่ได้รับอิทธิพลจากผู้ที่มีความคิดหัวรุนแรงทางศาสนาอิสลาม ซึ่งในหัวข้อต่อไปเราจะศึกษาถึงแรงศรัทธาและเป้าหมายของผู้ที่มีความคิดหัวรุนแรง ตลอดจนถึงแรงผลักดันที่ทำให้คนมุสลิมหันไปใช้วิธีก่อการร้าย

แรงคล้อยของขบวนการหัวรุนแรง : จากแนวคิดสร้างรัฐอิสลามไปสู่ลัทธิก่อการร้าย

ความหมายของคำว่า อิสลาม คือ สันติภาพ และการยอมจำนน นั้นหมายถึง การยอมจำนนตนเองต่อเจตนารมณ์ของพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวอย่างสันติ สันติภาพและกฎระเบียบถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณ ศีลธรรม และวัตถุ ดังนั้น การสร้างสันติและการชำระไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัย จึงเป็นหนึ่งในเสาหลักสำคัญของศาสนาอิสลาม⁶ และโดยที่อิสลามเป็นศาสนาที่เน้นการปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้หลักการทางศาสนาจึงไม่อาจถูกแยกจากวิถีปฏิบัติของคนมุสลิมไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัว หรือชีวิตทางสังคมซึ่งครอบคลุมถึง การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ จะต้องสอดคล้องกับศาสนาอิสลาม

เหล่าผู้ที่เชิดชูศาสนาอิสลาม (Islamist) มักมองว่าวิถีชีวิตตามแนวคิดตะวันตกกำลังสร้างความป่วยไข้ให้สังคม ซึ่งต้องแก้ด้วยการหวนกลับมาเป็นอิสลามที่แท้จริง เพื่อเป้าหมายนี้เหล่าผู้ที่เชิดชูศาสนาอิสลามต้องการให้รัฐสนใจในกระบวนการทำให้สังคมเป็นอิสลาม โดยเฉพาะการนำกฎหมายอิสลาม (Shariah) มาใช้เป็นยารักษาความเจ็บป่วยทางสังคม และต้องการทำกระบวนการนี้ให้ลงลึกถึงรากเหง้าของปัญหา เพื่อปฏิวัติสังคมไปสู่ความสงบสุขตามจินตนาการ (Utopia) ของผู้นับถือศาสนาอิสลาม จากจุดนี้ จึงได้นำมาซึ่งการแปลงอุดมคติทางศาสนาไปสู่อุดมคติทางการเมืองที่มุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงสังคมและสถาบันการเมือง เพื่อนำทั้งรัฐและสังคมให้หันมาเข้าใจอิสลาม อันจะนำไปสู่การสร้างรูปแบบสถาบันทางการเมืองของรัฐที่ยอมรับกระบวนการทางกฎหมายอิสลาม รวมทั้งนำเสนอกฎหมายอิสลามต่อประชาชน⁷

สำหรับศาสนาอิสลามนั้น

อัล-กุรอานหรือสุนนะฮฺ ไม่ได้กำหนดรูปแบบรัฐบาลไว้อย่างจำเพาะเจาะจงอย่างใดไว้ และมีได้กำหนดไว้ในชะรีอะฮฺ (กฎหมายอิสลาม) ว่าให้มุสลิมใช้การปกครองรูปแบบใด และมีได้กำหนดรายละเอียดไว้แต่ประการใด เพียงแต่กำหนดหลักการและกฎเกณฑ์สากลไว้ ซึ่งมีได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสถานที่ และต้อง

⁶ ศราวูดี อารีย์, “อิสลามกับปัญหาความมั่นคงใหม่,” (รายงานวิจัยโครงการปัญหาความมั่นคงใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548), น. 3.

⁷ Greg Barton, *Jemaah Islamiyah : Radical Islamism in Indonesia*, (Singapore: Ridge Book, 2005), pp. 28-29.

สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชน กุรอานมิได้มุ่งหมายที่จะสร้างรัฐ แต่มุ่งหมายที่จะสร้างสังคมมากกว่า⁸

ส่วนรัฐตามรูปแบบที่นักการศาสนาอิสลามหลายคนใฝ่ฝันถึงนั้น ต้องเป็นรัฐที่นำหลักกฎหมายอิสลามที่เรียกว่า **ชะรีอะฮ์** (Sharia) มาเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการปกครอง และผู้นำสูงสุดของรัฐนั้นต้องเป็นผู้นำสูงสุดทางศาสนาในตำแหน่ง **เคาะลีฟะฮ์**⁹ ความใฝ่ฝันดังกล่าวเป็นอุดมคติที่สามารถเป็นไปได้ ในเมื่อ

รัฐอิสลามได้มีมาแล้วในอดีตและประสบความสำเร็จจนนำอิสลามไปสู่ความเป็นผู้นำของโลกได้ในสมัยกลาง รัฐอิสลามที่ว่านี้ได้เกิดขึ้นหลังจากการสิ้นชีวิตของท่านศาสดามุฮัมมัด (ค.ศ.632) และมีอยู่จริง ๆ ในสมัยเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ (อะบูบักร์ อุมร์ อุษมาน และอะลี ตั้งแต่ ค.ศ.632-661) เท่านั้น ต่อ ๆ มานั้นถึงจะมีเคาะลีฟะฮ์หรือกาหลิบติดต่อกันมาช้านาน ก็หาได้ถือว่าเป็นรัฐอิสลามจริงๆ ไม่ เพราะเคาะลีฟะฮ์หรือผู้นำตามหลักการอิสลามนั้น ไม่มีการสืบต่อกันโดยสายเลือด ผู้จะเป็นผู้นำได้ต้องมาจากการเลือกตั้งหรือความพอใจจากกลุ่มชนเท่านั้น¹⁰

การนำรูปแบบรัฐอิสลามแบบดั้งเดิมกลับมาใช้ในโลกมุสลิมอีกครั้งหนึ่ง เป็นสิ่งที่คนมุสลิมจำนวนมากเห็นว่าเป็นสิ่งที่สมควรกระทำ แต่วิธีการในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวมีความแตกต่างกันไป คนมุสลิมแทบทั้งหมดไม่ยอมรับวิธีการรุนแรงในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว แต่มีคนมุสลิมจำนวนหนึ่งเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งจำเป็น

⁸ จรัญ มะลูลีม, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาพรวมทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), น. 146.

⁹ เคาะลีฟะฮ์ (Khalifah) หรือที่คนไทยนิยมเรียก กาหลิบ มีความหมายตามตัวอักษรหมายถึง ผู้แทน (ของท่านศาสดา) กลายเป็นตัวตนแห่งอำนาจหน้าที่ที่เป็นศูนย์กลางของชาวมุสลิม สถาบันเคาะลีฟะฮ์ได้ถูกสถาปนาขึ้นหลังการสิ้นชีวิตของศาสดามุฮัมมัด ซึ่งเรียกรัฐที่ปกครองในรูปแบบนี้ว่า caliphate state

¹⁰ จรัญ มะลูลีม, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาพรวมทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, น.147.

รัฐอิสลาม ธรรมชาติและลักษณะเฉพาะ¹¹

อับดุล อะลา มาดูดี (Abu'l Ala Maududi)¹² ได้เคยกล่าวถึงรัฐอิสลามไว้ว่า ปรัชญาทางการเมืองของศาสนาอิสลามจะตรงข้ามกับประชาธิปไตยแบบเน้นทางโลก (เซคคิวลาร์ : secular) ของตะวันตก พื้นฐานปรัชญาของประชาธิปไตยแบบตะวันตกนั้นอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ในระบบนั้นอำนาจการออกกฎหมายที่สมบูรณ์ อำนาจในการตัดสินค่านิยมและบรรทัดฐานของพฤติกรรมวางอยู่ในมือของประชาชน การออกกฎหมายคือสิทธิพิเศษของพวกเขา และจะต้องตอบสนองอารมณ์และภาวะแห่งความคิดเห็นของพวกเขาด้วย หากว่ากฎหมายใดที่เป็นไปตามความต้องการของมวลชนไม่ว่ามันจะเลวแค่ไหนก็ตาม มันก็จะถูกเขียนขึ้น หากว่าประชาชนไม่ชอบกฎหมายใด ๆ และเรียกร้องให้มีการแก้ไข แม้ว่ากฎหมายจะยุติธรรมหรือถูกต้องก็ตาม มันก็จะถูกลบออกไปอย่างไม่รีรอ กรณีเช่นนี้ไม่ใช่ของอิสลาม อิสลามปฏิเสธปรัชญาเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน แต่จะสร้างองค์กรทางการเมืองบนพื้นฐานอำนาจอธิปไตยของพระผู้เป็นเจ้าและการเป็นตัวแทน (คิลาฟะฮ์) ของมนุษย์

องค์กรทางการเมืองของอิสลามคือ **อาณาจักรของพระผู้เป็นเจ้า** ซึ่งแตกต่างกับรัฐศาสนาในประสบการณ์ของตะวันตก ซึ่งชนชั้นผู้เป็นพระได้เป็นผู้ปกครองโดยแยกตัวเองออกมาจากประชาชนและแสดงอำนาจเหนือกว่าชนชั้นอื่นอย่างไม่ยับยั้ง อีกทั้งบังคับใช้กฎหมายซึ่งตนเองสร้างขึ้นเองโดยใช้นามพระผู้เป็นเจ้าบังหน้า แต่องค์กรทางการเมืองของอิสลามไม่ได้ถูกปกครองโดยชนชั้นศาสนาใดโดยเฉพาะแต่สร้างขึ้นเพื่อชุมชนมุสลิมทั้งหมด ประชาชนมุสลิมทั้งหมดบริหารรัฐตามคัมภีร์ของพระผู้เป็นเจ้าและการปฏิบัติตนของศาสดาของพระองค์ ภายใต้รัฐบาลนี้ชาวมุสลิมได้รับอำนาจอธิปไตยของประชาชนโดยจำกัด แต่อยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่สูงสุดของพระผู้เป็นเจ้า การบริหารภายใต้ระบบการปกครองนี้ประกอบไปด้วยเจตนารมณ์ของมุสลิมผู้ซึ่งมีสิทธิที่จะยกเลิกเรื่องของการบริหารทั้งหมด และปัญหาทั้งหมดซึ่งมิได้มีอยู่ในชาริอะฮ์อย่างชัดเจนก็จะ

¹¹ ข้อความในหัวข้อย่อยมาจาก อับดุล อะลา มาดูดี, “ทฤษฎีการเมืองของอิสลาม”, ใน *อิสลาม ความหมายและคำสอน* เรียบเรียงโดย คุรซิด อะมัด, แปลโดย จรัญ มะลูลีม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อิสลามิกอะเคเดมี, 2541), น. 208-217.

¹² อับดุล อะลา มาดูดี (ค.ศ.1903-1979) เป็นมุสลิมซุนนี ชาวปากีสถาน ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักการศาสนา และนักปรัชญาการเมือง ที่มีอิทธิพลต่อนักคิดอิสลามในศตวรรษที่ 20 เขาได้ตั้งพรรคการเมืองอิสลาม Jamaat-I Islami ขึ้นในปากีสถาน

แก้ไขได้โดยการลงความเห็นในหมู่มุสลิม ชาวมุสลิมทุกคนที่มีความสามารถและมีคุณสมบัติที่จะออกความคิดเห็นได้อย่างดีในเรื่องกฎหมายอิสลามก็มีสิทธิที่จะตีความกฎหมายของพระเจ้าในความรู้สึกที่ว่ามีคำบัญชาอย่างเปิดเผยของพระเจ้าเป็นเจ้าหรือศาสดาของพระองค์อยู่แล้ว ไม่มีผู้นำมุสลิมคนใดหรือสถาบันนิติบัญญัติใดหรือนักวิชาการทางศาสนาคงใดจะทำการตัดสินใจได้อย่างอิสระ และแม้แต่เมื่อมุสลิมในโลกมารวมกันก็ไม่มีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงคำสั่งที่มีอยู่ได้

เราสามารถเข้าใจธรรมชาติของอิสลามที่ว่าทำไมมนุษยควรได้รับอำนาจอธิปไตยโดยจำกัด โดยวิเคราะห์สิ่งที่เรียกกันว่าเชคคิวัลาร์ประชาธิปไตย ซึ่งอ้างกันว่าประชาธิปไตยนี้ตั้งขึ้นโดยอำนาจอธิปไตยของประชาชน แต่ทุกคนก็รู้ว่าประชาชนที่ประกอบอยู่ในรัฐมิได้มีส่วนร่วมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นด้านนิติบัญญัติหรือการบริหาร พวกเขาต้องมีตัวแทนแห่งอำนาจอธิปไตยของพวกเขาด้วยวิธีการเลือกผู้แทน จากนั้นผู้แทนเหล่านี้ก็จะออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายแทนพวกเขา ด้วยวัตถุประสงค์นี้ระบบการเลือกตั้งจึงมีขึ้น แต่เนื่องจากว่ามีการแยกกันระหว่างการเมืองและศาสนา และอันเนื่องมาจากระบบเชคคิวัลาร์นี้ สังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นฐานความตื่นตัวทางการเมืองมิได้ผูกพันกันมากนักหรือมีความสำคัญต่อศีลธรรมและจริยธรรมแต่อย่างใด จึงเป็นความจริงที่ว่าบรรดาบุคคลที่เข้ามาในวงการเมืองสามารถหลอกล่อมมวลชนได้โดยทรัพย์สิน ด้วยอำนาจและการโฆษณาที่หลอกลวง แม้ว่าผู้แทนเหล่านี้จะเข้ามาสู่อำนาจโดยได้รับการลงคะแนนจากประชาชนทั่วไป แต่ในไม่ช้าพวกเขาก็จะวางตัวเองให้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่อิสระและเข้าครองตำแหน่งของเจ้าเหนือหัว (อิลาล์) บ่อยครั้งที่พวกเขาออกกฎหมายที่มีได้เกิดผลประโยชน์ที่ดีที่สุดสำหรับประชาชนที่ยกพวกเขาขึ้นสู่อำนาจ แต่ออกกฎหมายเพื่อขยายผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มก้อนและชนชั้นของตนเอง อีกทั้งใช้เจตนาารมณ์ของพวกเขาเองปกครองประชาชนแทนที่จะใช้อำนาจหน้าที่ของเขาตามเจตนาารมณ์ที่ได้รับมอบหมายมาจากบรรดาผู้ที่เขาปกครอง

เรามักยอมรับว่าประเทศแบบเชคคิวัลาร์ประชาธิปไตย กฎหมายมีขึ้นตามความปรารถนาของประชาชนทั่วไป แต่โดยประสบการณ์เราก็คงจะรู้ว่ามวลชนส่วนใหญ่ไม่สามารถสำนึกถึงผลประโยชน์ที่แท้จริงของพวกเขาเอง เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะแกว่งไกวตามอารมณ์และความปรารถนา บ่อยครั้งที่เขาปฏิเสธเหตุผลเพียงเพราะว่ามันขัดข้องกับอารมณ์และความปรารถนาของเขาเท่านั้น ตัวอย่างเช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งต้องห้ามของอเมริกา (Prohibition Law of America) ซึ่งห้ามการดื่มเหล้า เพราะมีเหตุผลและตรรกะรองรับว่าการดื่มเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ก่อให้เกิดผลร้ายต่อจิตใจและความสามารถทางสติปัญญาและนำไปสู่ความไร้ระเบียบในสังคมมนุษย์ สาธารณชนอเมริกันยอมรับความจริงนี้และเห็นด้วยที่จะให้มีการบัญญัติกฎหมายดังกล่าว ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงผ่านเสียงส่วนใหญ่ แต่เมื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติ ประชาชนคนเดียวกันที่โหวตให้กฎหมายผ่านก็หันมาปฏิเสธต่อต้าน ในที่สุดการดื่มเหล้าก็ถูกทำให้ถูกกฎหมายโดยการโหวตของ

ประชาชนคนเดียวกับที่เคยโหวตให้การดื่มเหล้าเป็นสิ่งต้องห้าม การเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันในความคิดของสาธารณชนนี้เป็นเพราะว่าผู้คนได้ตกเป็นทาสนิสยของพวกเขาเองและไม่สามารถละทิ้งความสุขในการตามใจตัวเองได้ พวกเขาชอบอำนาจอธิปไตยของพวกเขาเองให้แก่จิตใจอันชั่วร้ายและตั้งให้กิเลสตัณหาเป็นเจ้าความปรารถนาและอารมณ์ และเมื่อกิเลสตัณหาเรียกร้อง พวกเขา ก็จะยกเลิกกฎหมายที่มีเหตุผลและถูกต้องดังาม ดังนั้น การจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ หากว่าการจำกัดเสรีภาพนั้นมีความเหมาะสมและไม่กีดกันเขาไปจากการริเริ่มแล้ว ก็เป็นเรื่องจำเป็นเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์เอง (ซึ่งในความหมายนี้ก็คือ พระผู้เป็นเจ้าได้กำหนดข้อจำกัดเสรีภาพของมนุษย์อันเหมาะสมไว้แล้วตามที่ได้บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน ไม่มีมนุษย์คนใดมีสิทธิกำหนดข้อจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ด้วยกันได้)

ความขัดแย้งทางแนวคิดระหว่างความเป็นรัฐอิสลามกับรัฐแบบเชคคิวลาร์ (Secular)

การเกิดขึ้นของคนที่มีความคิดหัวรุนแรงในโลกอิสลามยุคปัจจุบันนั้น มาจากประเด็นขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นรัฐแบบเชคคิวลาร์ กับศาสนาอิสลาม ซึ่งต่างมีทฤษฎีที่แตกต่างกัน โดยในความเป็นรัฐแบบเชคคิวลาร์นั้น มีความโน้มเอียงที่จะปฏิเสธความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา และอาจเรียกได้ว่าพยายามกีดกันศาสนาออกจากการเมืองการปกครอง แนวคิดเชคคิวลาร์เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ชาวตะวันตก และเป็นต้นกำเนิดของการเกิดรัฐ-ชาติแบบเวสต์ฟาเลีย¹³ ที่เราเห็นกันอยู่ทั่วโลกในปัจจุบัน ประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมเกือบทุกประเทศก็มีการปกครองเป็นแบบเชคคิวลาร์มากกว่าจะมีแนวทางการปกครองแบบรัฐศาสนา¹⁴

แนวคิดเรื่องการแยกศาสนาออกจากชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครองกำลังมีอิทธิพลต่อคนมุสลิมจำนวนไม่น้อย ซึ่งทำให้มุสลิมอีกส่วนหนึ่งเห็นว่าแนวคิด

¹³ สัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลียเกิดขึ้นใน ค.ศ.1677 หลังจากสงคราม 30 ปี ระหว่างคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ ซึ่งทำให้อำนาจทางศาสนาของสันตะปาปาที่กรุงโรม ซึ่งเคยครอบงำยุโรปอยู่ก่อนหน้านี้ไม่สามารถมาก้าวล่วงอำนาจอธิปไตยของรัฐในยุโรปได้อีกต่อไป เป็นการเริ่มต้นแยกศาสนาออกจากการเมืองการปกครอง และเป็นสาเหตุให้อำนาจผู้ปกครองทางโลกเหนือกว่าผู้ปกครองทางศาสนา

¹⁴ ประเทศที่จัดว่าเป็นรัฐอิสลามที่แท้จริงอาจมีเพียงอิหร่าน ส่วนซาอุดีอาระเบียถึงแม้จะนำกฎหมายอิสลามมาใช้ปกครองประเทศ แต่อำนาจปกครองแท้จริงกลับอยู่ที่กษัตริย์ซึ่งสืบอำนาจกันทางครอบครัว ไม่ใช่ผู้นำทางศาสนา

ดังกล่าวเป็นอันตรายต่ออิสลาม อับดุล รออุฟ ได้เสนอความเห็น ว่า ความคิดผิด ๆ เกี่ยวกับอิสลาม สองประการต่อไปนี้ กำลังสร้างความเสียหายให้แก่ประชาคมและรัฐมุสลิมต่าง ๆ¹⁵

1) ความคิดที่ว่าอิสลามเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน สังคมและรัฐมุสลิม โดยถือว่าอิสลามเป็นเพียงแค่ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่จำกัดอยู่เพียงแค่การปฏิบัติพิธีกรรมพื้นฐานบางอย่าง เช่น การนมาซ¹⁶ การถือศีลอด การทำฮัจญ์ เป็นต้น แต่ในเรื่องของชีวิตทางด้านการเมือง สังคม การศึกษา วัฒนธรรมและเศรษฐกิจแล้วกลับไม่มีความเป็นอิสลาม ทั้งที่อิสลามคือศาสนาที่ครอบคลุมพฤติกรรมของชีวิตมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน

2) ความคิดที่ว่าอิสลามสามารถแยกปฏิบัติเป็นส่วน ๆ และแยกออกจากกันได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดและมีโทษอิสลามหากมุสลิมจะมีทัศนะว่าตนมีเสรีภาพที่จะยอมรับบางส่วนของอิสลามและละทิ้งบางส่วนได้ มุสลิมจะต้องได้รับความเข้าใจเสียใหม่ให้ถูกต้องว่าอิสลามเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์และครอบคลุมชีวิตมุสลิมในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นในด้านส่วนตัวหรือด้านสังคม

การตีความ ญิฮาด ของกลุ่มสุดโต่งทางศาสนา

โดยหลักการแล้ว คนมุสลิมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นนักเชิดชูหลักการอิสลามหรือไม่ก็ตาม ต่างเห็นพ้องต้องกันว่าพวกเขามีภาระหน้าที่ต่อการอุทิศตนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม และทำให้ประเทศชาติเข้าสู่แนวทางอิสลามที่แท้จริงให้มากขึ้น¹⁷ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมีความคิดดังกล่าว แต่การตีความในทางปฏิบัตินั้นแตกต่างกันมาก สำหรับนักเชิดชูหลักการอิสลามทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นพวกยึดถือหลักการอย่างเคร่งครัด (fundamentalist) จนไปถึงพวกหัวรุนแรง (radical) เกือบทั้งหมดก็ไม่ได้เป็นผู้นิยมใช้กำลัง พวกเขาถือว่าตัวเองมีภาระหน้าที่ทางศาสนาที่ต้องอุทิศตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมก็จริง แต่วิธีการที่ใช้ก็คือการทุ่มเทกายใจให้กับการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ

¹⁵ อับดุล รออุฟ, ประวัติศาสตร์อิสลามและโลกมุสลิม, แปลและเรียบเรียงโดย บรรจง บินกาซัน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์ อัล อะมิน, 2549), น. 207.

¹⁶ นมาซ หรือที่คนไทยรู้จักกันในคำว่า ละหมาด ในภาคนิพนธ์ฉบับนี้ใช้คำว่า นมาซ ตามต้นฉบับเดิมของ บรรจง บินกาซัน คำนี้มีความหมายถึง การสักการะพระผู้เป็นเจ้า

¹⁷ Greg Barton, op. cit., p. 64.

แก่ผู้คนให้เห็นถึงความ “สวยงามของอิสลาม”¹⁸ เพื่อสร้างกระแสสังคมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ไม่ใช่โดยการบีบบังคับคนให้ยอมทำตาม โดยแนวทางนี้พวกเชิดชูหลักการอิสลามก็ไม่แตกต่างจากผู้ศรัทธาอย่างคลั่งไคล้ในศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอื่น ๆ ที่มุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ตนเองศรัทธา และหากคนส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตาม พวกเขาก็ถือว่าเป็นสิ่งพิสูจน์ว่า “คนในสังคมได้ถูกทำให้ตามมีดบดไปเพราะความป่วยไข้ของสังคมเอง”¹⁹ พวกหัวรุนแรงทางศาสนาที่มีความคิดสุดโต่งจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น ที่ต้องการใช้กำลังมาบีบบังคับคนส่วนใหญ่ซึ่งยึดถือแนวทางอิสลามสายกลาง ให้เปลี่ยนมายอมรับการตีความศาสนาตามแนวทางของตน โดยคิดว่าวิธีการนี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างรวดเร็วไปสู่ความเป็นรัฐอิสลาม

สิ่งหนึ่งที่มักเกี่ยวข้องกับการก่อความรุนแรงโดยพวกสุดโต่งในโลกอิสลามยุคปัจจุบันก็คือ การตีความแนวคิดเรื่อง **ญิฮาด** (jihad) ซึ่งโดยทั่วไปมีความหมายถึง “การใช้ความพยายามที่จะเพิ่มพูนความศรัทธาในพระเจ้าซึ่งจะบรรลุได้ด้วยควมมีศรัทธามั่นคงต่อการกระทำความดี หลีกเลี่ยงการทำชั่ว การทำตามคำสั่งของพระเจ้าเป็นเจ้า การเผยแพร่ศาสนาอิสลามและปกป้องอิสลาม”²⁰ แต่ในหมู่คนมุสลิมหัวรุนแรงบางคนก็นิยมใช้กำลัง ญิฮาดได้ถูกนำมาตีความเพื่อให้รองรับกับวิธีการใช้กำลังบีบบังคับของตนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศาสนา ดังนั้น ญิฮาดในความหมายนี้ จึงกลายเป็น **สงครามศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา** ขณะที่กลุ่มก่อการร้ายอย่างอัลกออิดะฮ์ หรือญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ ยังให้ความหมายของญิฮาด ไปในทางสุดโต่งมากยิ่งขึ้นว่าเป็นการต่อสู้ทางศาสนาที่สามารถใช้วิธีรุนแรงได้ทุกรูปแบบ ได้ทุกสถานที่ ทุกสถานการณ์ ต่อเป้าหมายใด ๆ ก็ได้ ซึ่งรวมถึงประชาชนผู้บริสุทธิ์ โดยผู้ที่ยอมพลีชีพในการต่อสู้นี้จะได้ไปอยู่ใกล้ชิดพระเจ้าเป็นเจ้าทั้งที่ ศาสนาอิสลามสอนให้หลีกเลี่ยงความรุนแรง หากจำเป็นต้องทำสงครามก็ต้องเป็นไปเพื่อป้องกันตัว และห้ามต่อสู้กับมุสลิมด้วยกันและไม่อนุญาตให้กระทำการเช่นฆ่าต่อผู้ที่ไม่ได้ร่วมทำสงคราม

¹⁸ Mike Millard, *Jihad in paradise : Islam and politics in Southeast Asia*, (New York : An East Gate Book, 2004), p. 28.

¹⁹ Greg Barton, op. cit., p. 30.

²⁰ จริญ มะดูลิม, “แนวคิดเรื่องสงครามของศาสนาอิสลาม,” ใน *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา*, บรรณาธิการโดย จุลชีพ ชินวรรณ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น.89.

รากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของมุสลิมหัวรุนแรง

มุสลิมหัวรุนแรงมีปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์อิสลามมาตั้งแต่ยุคเริ่มต้น เมื่อกลุ่ม **เคาะวาริจญ์** หรือ **คอริจิ** (Kharijites หมายถึง ผู้ที่แยกตัวออก) ได้เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษแรกของอิสลาม²¹ มุสลิมกลุ่มนี้มีจุดยืนในการใช้หลักการทางศาสนาอย่างคับแคบและก้าวร้าว มีการให้นิยามญิฮาด และขอบเขตของการทำสงคราม (Dar al-Harb) ที่นำญิฮาดมาใช้ได้ ไม่เพียงแต่เฉพาะกับผู้ที่ไม่เชื่อในพระเจ้า (kafir) และกับ **ผู้คนแห่งพระคัมภีร์** (the People of the Book : ah'ul-kitab) (หมายถึงคริสเตียนและยิว) ที่มาคุกคามตนเท่านั้น เคาะวาริจญ์ยังรวมคนมุสลิมพวกอื่นนอกเหนือจากพวกตนไว้ในกลุ่มที่ต้องถูกต่อต้านโดยการทำสงครามญิฮาดด้วย²² ด้วยความคิดดังกล่าวนี้เองที่ทำให้กลุ่มนี้ทำการต่อสู้อย่างดุเดือดกับกองทัพของเคาะลีฟะฮ์อะลี ทั้งที่อะลีเป็นหนึ่งในเคาะลีฟะฮ์ 4 คนแรกที่ได้รับการยอมรับว่ามีคุณธรรมสูงในโลกมุสลิม อีกทั้งยังเป็นลูกเขยของศาสดามุฮัมมัดอีกด้วย ใน ค.ศ.661 สมาชิกคนหนึ่งของเคาะวาริจญ์ได้สังหารเคาะลีฟะฮ์อะลีด้วยกริชอาบยาพิษขณะน่านมาฆ

อิบน์ ตัยมียะฮ์ (Ibn Taymiyya)²³ (ค.ศ.1268-1323) เป็นนักนิติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของสำนักคิดฮัมบาลี อันเป็นหนึ่งใน 4 มัซฮับ (mazhab)²⁴ หรือสำนักคิดทางกฎหมายแบบดั้งเดิมของศาสนาอิสลามนิกายซุนนี ฮัมบาลีเป็นสำนักคิดซึ่งตีความอัล-กุรอานอย่างแคบที่สุด สำหรับ อิบน์ ตัยมียะฮ์ มีชื่อเสียงจากงานเขียนที่มุ่งโจมตีการนับถือศาสนาอย่างจอมปลอม นอกจากนั้นยังเรียกร้องให้มีการหวนกลับไปสู่คำสอนเดิมในอัลกุรอาน โดยยกเลิกการให้เหตุผลทางนิติศาสตร์อันซับซ้อน (fiqh) ต่อคำสอนดังกล่าว แต่ให้มุ่งตีความอย่างตรงไปตรงมา (ijtihad) การเน้นย้ำในเรื่องดังกล่าวทำให้อิบน์ ตัยมียะฮ์ เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางในหมู่คนสมัยหลังผู้ต้องการนำหลักอิสลามกลับมาใช้²⁵

²¹ เรื่องราวของเคาะวาริจญ์ สามารถอ่านได้ใน อับดุล รออุฟ, ประวัติศาสตร์อิสลามและโลกมุสลิม, แปลและเรียบเรียงโดย บรรจง บินกาซัน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์ อัล อะมีน, 2549), น. 39-41.

²² Greg Barton, op. cit., p. 35.

²³ อิบน์ ตัยมียะฮ์ (Ibn Taymiyya) (ค.ศ.1268-1323) เป็นชาวพื้นเมืองในอิรัก ในยุคนั้นชาวมองโกลได้รุกรานและเข้าปกครองอิรัก ทำให้ครอบครัวของเขาต้องลี้ภัยไปอยู่เมืองดามัสกัส ในซีเรีย ชาวมองโกลได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามด้วยเหตุผลที่ต้องการใช้ศาสนาอิสลามเป็นเครื่องมือทางการเมือง อิบน์ ตัยมียะฮ์ได้ผลิตงานเขียนที่มีชื่อเสียงหลายชิ้น โดยเฉพาะงานเขียนที่มุ่งโจมตีความเสแสร้งนับถือศาสนาของชาวมองโกล

²⁴ มัซฮับทั้ง 4 ประกอบด้วย ฮันนะฟี มาลิคิ ชาฟีอี และฮัมบาลี

²⁵ Greg Barton, op. cit., pp. 35-36.

งานเขียนของอิบนุ คัยมียะฮ์ มีอิทธิพลต่อแนวคิดของอิสลามสายวะฮาบี (Wahhabi) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เคร่งครัดต่อการตีความอัลกุรอานให้ตรงตามแบบที่เชื่อกันว่าเป็นความหมายดั้งเดิมที่สุดหรือตรงตามความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้ามากที่สุด แนวคิดนี้ถูกก่อตั้งโดยมุฮัมมัด อิบนุ อัล-วาฮาบ (Muhammad Ibn al-Wahhab) (ค.ศ.1703-1791) วาฮาบเห็นว่าอิสลามถูกทำให้ผิดเพี้ยนไปจากหลักการที่ถูกต้องจากการนำแนวคิดทางปรัชญาของกรีก ความเชื่อสิ่งลึกลับของพวกอิสลามนิกายซูฟี และความเชื่อพื้นบ้านมาผสมกับศาสนาอิสลาม²⁶ วาฮาบได้ปฏิเสธแนวทางปฏิบัติของอิสลามทั้งหมดที่ปรับเปลี่ยนไปจากของเดิมหลังศตวรรษที่ 3 ของการกำเนิดศาสนาอิสลาม (ประมาณ ค.ศ.950) และในแนวทางเดียวกับพวกเคาะวาริจญ์ วาฮาบได้ให้นิยามญิฮาดว่าสามารถกระทำต่อคนมุสลิมด้วยกันได้ จากจุดนี้เขาเห็นว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่ต้องทำสงครามพิชิตชนเผ่าทั้งหลายในคาบสมุทรอาระเบียที่ปฏิบัติตัวเป็นอิสลามแบบนอกรีตนอกรอยทางศาสนา โดยต้องทำให้พวกนี้หันกลับมาเป็นอิสลามที่ถูกต้อง²⁷ ใน ค.ศ.1744 เขาได้ไปเป็นพันธมิตรกับตระกูลซาอุด (Saud) และช่วยเหลือในการสร้างกองทัพซึ่งชูธงปฏิรูปศาสนาไปพร้อม ๆ กับช่วยขยายอำนาจให้ตระกูลซาอุด ใน ค.ศ.1803 กองทัพดังกล่าวประสบความสำเร็จในการเข้ายึดเมกกะซึ่งเปรียบเสมือนเมืองหลวงของศาสนาอิสลาม ทำให้สามารถเผยแพร่แนวคิดวะฮาบีไปสู่ชุมชนอิสลามในวงกว้างทั่วโลก จนกระทั่งถึง ค.ศ.1927 ด้วยความช่วยเหลือของอังกฤษ ตระกูลซาอุดก็สามารถสถาปนาประเทศใหม่ในนามของซาอุดีอาระเบียได้สำเร็จ ราชวงศ์ซาอุดกับนิกายวะฮาบี้นับว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาโดยตลอด พวกเขาได้ต่อสู้กับพวกอาหรับเผ่าต่าง ๆ ราชวงศ์ฮาซิม (ราชวงศ์ที่ปกครองจอร์แดนอยู่ในปัจจุบัน) และจักรวรรดิออตโตมาน ต้องเผชิญทั้งความสำเร็จและล้มเหลวร่วมกันมามากกว่าสองร้อยปีจนถึงปัจจุบัน

อิสลามกับการตอบโต้แนวคิดตะวันตก

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้น เป็นระยะที่จักรวรรดินิยมตะวันตกกำลังมีอิทธิพลครอบงำตะวันออกกลางแทนที่จักรวรรดิออตโตมานที่กำลังล่มสลาย อังกฤษได้เข้ามาแสวงหาทรัพยากรสำคัญอย่างน้ำมันจากพื้นแผ่นดินรอบอ่าวเปอร์เซีย อังกฤษยังได้

²⁶ Ibid., pp. 34-35.

²⁷ Zachary Abuza, *Militant Islam in Southeast Asia : Crucible of Terror*, (USA. : Lynne Rienner Publishers, 2003), p. 12.

เข้าครอบครองคลองสุเอซ คำประกาศบัลโฟร์ของอังกฤษใน ค.ศ.1917 ที่ส่งเสริมให้ ชาวยิวอพยพ มาตั้งถิ่นฐานในดินแดนปาเลสไตน์ของชาวอาหรับยิ่งตอกย้ำถึงความไร้อำนาจของโลกมุสลิม อาหรับในการต่อกรกับจักรวรรดินิยม สถานะเหล่านี้มีส่วนทำให้เกิดปรากฏการณ์เชิดชูหลักการ อิสลามขึ้นเพื่อเป็นการตอบสนองโดยตรงต่อความแปรปรวนของชีวิตสมัยใหม่ภายในสังคมมุสลิม ที่กำลังเผชิญกับแนวคิดตะวันตก และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองอย่างรวดเร็ว²⁸

การเข้ามาของตะวันตกยังได้นำแนวคิดว่าด้วยการทำให้ทันสมัย (modernization) มาสู่ ตะวันออกกลาง ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยได้ก่อให้เกิดกระแสเชื้อชาตินิยม ตื่นตัวขึ้นในหมู่คนพื้นเมืองที่ได้รับการศึกษาตามรูปแบบตะวันตก และขณะเดียวกันสังคม ตะวันออกกลางยังได้รับอิทธิพลของแนวคิดทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง จากตะวันตกด้วย ไม่ว่าจะเป็นไปในแนวทางของทุนนิยม เสรีนิยม ฟาสซิสต์ หรือ มาร์กซิสต์-เลนินนิสต์ ซึ่งเป็น แนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจที่กำลังก่อกระแสอยู่ในยุโรปเวลานั้น แนวคิดการทำให้ทันสมัย ของตะวันตกมักมีพื้นฐานอยู่บนการมองศาสนาเป็นสิ่งล้าหลัง และส่งเสริมให้แยกศาสนาออกจาก เรื่องเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ขณะเดียวกันการบริหารประเทศของกษัตริย์และเจ้าขุน มูลนาযอาหรับภายใต้การครอบงำของจักรวรรดินิยมตะวันตกในเวลานั้นก็ได้ทำให้ศีลธรรมใน สังคมเสื่อมถอยลง เมื่อมาผนวกกับการที่คนมุสลิมส่วนใหญ่ถูกทำให้ไร้อำนาจและต่ำต้อยจากความ ทันสมัยแบบตะวันตก ก็ยิ่งส่งผลให้เกิดความไม่พอใจและเรียกร้องให้นำหลักการอิสลามมาใช้ ปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น แนวคิดของพวกเชิดชูหลักการอิสลามยังต้องการให้ศาสนาอิสลามมีอำนาจ มากขึ้นในสังคม เพื่อตอบโต้กับการถูกลดค่าลงโดยแนวคิดตะวันตก จากแนวคิดดังกล่าวนี้เองที่ นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการกราดรภาพมุสลิม

จักรวรรดินิยมตะวันตกกับการเกิดมุสลิมหัวรุนแรง

ประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการเกิดกลุ่มที่นิยมใช้ความรุนแรงในโลกมุสลิมปัจจุบัน เป็นผลกระทบมาจากการแผ่อำนาจของจักรวรรดินิยม ปรากฏการณ์เชิดชูอิสลามในอียิปต์เป็นผล มาจากการตอบโต้ต่อการเข้ามาของจักรวรรดินิยมอังกฤษ ส่วนการกำเนิดของนักรบญาดิ์นใน

²⁸ Damien Kingsbury and Clinton Fernandes, "Terrorism in archipelagic Southeast Asia," in *Violence in between : conflict and security in archipelagic Southeast Asia*, ed. Damien Kingsbury (Singapore: Institute of Southeast Asia Publications, 2005), p. 15.

อัฟกานิสถานก็เป็นผลมาจากการต่อต้านจักรวรรดินิยมโซเวียต และการใช้ความรุนแรงของกลุ่มอัลกออิดะฮ์ก็เป็นผลมาจากความเกลียดชังต่อการทำตัวเป็นจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ และโลกตะวันตก ความเกลียดชังนี้ได้ถูกชี้นำจากนักคิดหัวรุนแรงที่มีอิทธิพลต่อคนมุสลิม เช่น ซัยยิด กุฎบ์ ที่มองว่าชาวตะวันตกมีวิญญูณของนักบวชเรศที่ต้องการต่อต้านศาสนาอิสลาม²⁹ มุมมองของซัยยิด กุฎบ์ อาจมีส่วนถูกต้องเมื่อเรามองพฤติกรรมของสหรัฐฯ ในปัจจุบัน ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช มักกล่าวถึงการที่สหรัฐฯ ไปรุกรานดินแดนมุสลิมในอัฟกานิสถาน และอิรัก รวมถึงการคุกคามต่ออิหร่านและซีเรีย โดยใช้คำพูดที่มีนัยยะเสมือนว่าสหรัฐฯ กำลังทำสงครามศาสนาต่อสิ่งชั่วร้าย

ทศนะที่ชาวตะวันตกมีต่อศาสนาอิสลามมักมีความหวาดระแวงแฝงอยู่ เราสามารถเห็นได้จากทฤษฎีที่มีชื่อเสียงโด่งดังอย่าง การปะทะกันระหว่างอารยธรรม (Clash of Civilizations) ของ Samuel P. Huntington ซึ่งย้ำภาพว่าอิสลามเป็นอารยธรรมที่ขัดแย้งกับอารยธรรมคริสต์มาตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของการแผ่ขยายอิสลาม ในปัจจุบัน โลกตะวันตกมีปัญหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามในภาพรวมไม่ใช่แต่เฉพาะกับมุสลิมที่ยึดถือแนวทางจารีตนิยม (fundamentalism) เท่านั้น เขาสรุปว่า “ศาสนาอิสลามเป็นอารยธรรมหนึ่งที่แตกต่าง (ไปจากเรา) ซึ่งผู้นับถือศาสนานี้ถูกทำให้เชื่อว่าวัฒนธรรมของพวกเขาเป็นสุดยอดอารยธรรม และถูกทำให้หมกมุ่นกังวลอยู่กับพลังอำนาจที่เขามีค้ำยกว่าผู้อื่น”³⁰ สำหรับ Huntington แล้ว เขามองว่าอารยธรรมอิสลาม และอารยธรรมขงจื้อ (หมายถึงจีน) กำลังร่วมมือกันท้าทายผลประโยชน์ ค่านิยม และอำนาจของอารยธรรมตะวันตก³¹ เขาเสนอว่าอารยธรรมตะวันตกจะต้องรักษาสถานะความมีอำนาจทั้งทางทหารและทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าเอาไว้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของคนที่มีในความสัมพันธ์กับอารยธรรมอื่น ๆ³²

จากทศนะของ Huntington ที่ต้องการให้ตะวันตกรักษาความมีอำนาจเหนือกว่าอารยธรรมอื่น ๆ เอาไว้ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดแบบจักรวรรดินิยมที่ต้องการแสวงหาอำนาจและ

²⁹ Daniel L. Byman, “Al-Qaeda as an adversary Do We Understand Our Enemy?” *World Politics* 56 (October 2003):146.

³⁰ ข้อความภาษาอังกฤษกล่าวว่า “It is Islam, a different civilization whose people are convinced of superiority of their culture and are obsessed with the inferiority of their power.” ปรากฏใน Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, (New York: Simon and Schuster, 1996), p. 217.

³¹ Samuel P. Huntington, “The Clash of Civilizations?,” *Foreign Affairs* 72, 3 (Summer 1993):45

³² Ibid., p. 49.

กดผู้อื่นไว้ได้อำนาจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตะวันตกกำลังทำอยู่จริงในปัจจุบัน ซึ่งยอมทำให้คนมุสลิมเกิดความไม่พอใจที่ถูกตะวันตกใช้อำนาจกดเอาไว้

ความคับแค้นใจของ บิน ลาเดน มีจุดรวมความสนใจอยู่ที่อำนาจ ใครที่มีมัน? ทำไมมันถูกใช้? และใช้มันก่อกรรมทำเข็ญอย่างไร? ความคับแค้นใจเหล่านี้ ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันระหว่างอัลกออิดะฮ์กับขบวนการเคลื่อนไหวของผู้เชิดชูหลักการอิสลาม ที่จะฟื้นฟูเกียรติยศของมุสลิมและสถาปนากฎของพระเจ้า คนเหล่านี้ขุนเคืองใจต่อความเป็นอภิมหาอำนาจของสหรัฐฯ ที่แสดงวัฒนธรรมของความเป็นเจ้ามีอิทธิพลต่อการเมืองโลก มีกำลังอำนาจทางทหารมากมายมหาศาล วัฒนธรรมแบบอเมริกันที่พบทุกแห่งยิ่งสร้างความโกรธเคืองให้คนเหล่านี้³³

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็เป็นอีกที่หนึ่งที่ถูกจักรวรรดินิยมตะวันตกแผ่อำนาจมายึดครองในอดีต สำหรับคนมุสลิมแล้ว พวกเขาต้องถูกยึดครองโดยโปรตุเกสที่มะละกา ถูกดัชต์กดขี่นับร้อยปีในอินโดนีเซีย ถูกอังกฤษเข้ามาปกครองในมาเลเซีย ต้องถูปราบปรามจากสเปนและสหรัฐฯ ในฟิลิปปินส์ สิ่งเหล่านี้ยอมทำให้คนมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความไม่พอใจตะวันตกอยู่อย่างลึกซึ้งเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว สิ่งเหล่านี้ยอมเป็นเชื้อไฟเป็นอย่างดีให้กับแนวคิดหัวรุนแรงที่เกลียดชังตะวันตกที่แพร่เข้ามาจากตะวันออกกลาง และทำให้กลุ่มมุสลิมติดอาวุธในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เคลื่อนไหวอยู่เดิมรับเอาแนวทางการญิฮาดระดับโลกของกลุ่มอัลกออิดะฮ์ซึ่งมุ่งต่อต้านชาติตะวันตกมาเป็นเป้าหมายของกลุ่มร่วมกับเป้าหมายเดิมที่เคยมีขอบเขตจำกัดอยู่แต่เพียงการเรียกร้องความเป็นธรรมในท้องถิ่น

ขบวนการภราดรภาพมุสลิม

ช่วงระยะเวลาที่สังคมตะวันออกกลางกำลังเคลื่อนไหวตอบโต้กับการครอบงำจากแนวคิดตะวันตก Ikhwan al-Muslimin (Muslim Brotherhood) หรือขบวนการภราดรภาพมุสลิม ซึ่งเป็นขบวนการชั้นนำของพวกเชิดชูหลักการอิสลาม ก็ได้ก่อตั้งขึ้นในอียิปต์ เมื่อ ค.ศ.1928 โดย หะซัน อัล บันนา (Hassan al Banna) (ค.ศ.1906-49) และกลายเป็นขบวนการที่มีคนทุกชนชั้นเข้าร่วมเป็นจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็วเกินกว่าสมาคมอื่น ๆ ในเวลานั้นและกลายเป็นพลังสำคัญ

³³ Daniel L. Byman, op. cit., p. 145.

ทางการเมือง³⁴ กลุ่มดังกล่าวได้รับอิทธิพลทางความคิดจากอะฮ์ลิซุนนาฮ์และจากสำนักคิดฮัมบาลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคำสอนของอิบนุ คัยมียะฮ์³⁵ ขบวนการนี้ต้องการฟื้นฟูศาสนาอิสลามในตะวันออกกลาง หลังจากที่พวกเขาดูแลกิจการอิสลามจำนวนหนึ่งเห็นว่าการปกครองอียิปต์ของกษัตริย์ฟารุก (ค.ศ.1925-1936) ตกอยู่ใต้อิทธิพลของจักรวรรดินิยม และมุ่งที่จะนำสังคมไปในแนวทางอันห่างไกลจากศาสนาอิสลาม ขบวนการภราดรภาพมุสลิมมีความเชื่ออย่างแน่วแน่นว่าประเพณีของอิสลามสามารถสนองตอบต่อจิตวิญญาณ อารมณ์ และความจำเป็นด้านกฎหมายของสังคม³⁶ คติพจน์ของขบวนการนี้คือ “กลับไปสู่อิสลามของท่านศาสดาและเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่เถิด”³⁷ ขบวนการภราดรภาพมุสลิมเห็นว่าแนวทางปฏิบัติเพื่อให้รัฐอิสลามเกิดขึ้นและหลุดพ้นจากการครอบงำของจักรวรรดินิยมตะวันตก คือ

ชาวมุสลิมในทุกดินแดนจะต้องร่วมมือซึ่งกันและกัน ด้วยความพยายามและปลดปล่อยตัวเองจากแอกของจักรวรรดินิยม จะต้องเป็นการต่อสู้สากลมิใช่ของทีใดทีหนึ่ง ในเมื่ออังกฤษ ฝรั่งเศส และอิตาลีเป็นผู้รุกรานในประเทศมุสลิมหลายประเทศ สงครามเพื่ออิสลาม (ญิฮาด) จะต้องประกาศออกมาเพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมเหล่านั้น มุสลิมจะต้องพยายามให้ได้มาซึ่งอิสรภาพของพวกเขาและได้เอกราชคืนมาจากผู้รุกรานโดยใช้กำลัง ความตายไม่มีความหมาย เนื่องจากมันยังดีกว่าการอยู่อย่างเป็นทาส ถูกพันนาการและต่ำต้อย³⁸

หลังจากหะซัน อัล บันนา ถูกลอบสังหารใน ค.ศ.1949 ผู้นำทางอุดมการณ์ที่มีบทบาทสำคัญของขบวนการภราดรภาพมุสลิม คือ ซัยยิด กุฏบ์ (Sayyid Qutb) (ค.ศ.1906-1965) ซึ่งเคยไปศึกษาที่สหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ.1948-1950 กุฏบ์เคยได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลใหม่ของอียิปต์ที่มาจากการปฏิวัติโดยนัสเซอร์ให้เป็นเลขาธิการคณะปลดปล่อยของรัฐบาลเมื่อ ค.ศ.1953 แต่ต่อมาล้มพันธภาพระหว่างรัฐบาลที่ยึดแนวทางชาตินิยมอาหรับของนัสเซอร์ กับขบวนการภราดรภาพ

³⁴ โรเจอร์ โอเวน, “รัฐ อำนาจและการเมืองในตะวันออกกลางสมัยใหม่,” (Roger Owen, State Power and Politics in the Making of Modern Middle East), แปลโดย จริญ มะลูลิ้ม และ กิตติมา อมรทัต (เอกสารต้นฉบับสมทบมูลนิธิเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ตามสัญญาเลขที่ 5A SP/TRF/025/2544), น. 169-170.

³⁵ จริญ มะลูลิ้ม, เอเชียตะวันตกศึกษา ภาพรวมทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, น. 218.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 230.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 155.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 225-226.

มุสลิมก็เสื่อมโทรมลง ใน ค.ศ.1954 ขบวนการภราดรภาพมุสลิมถูกปิด ส่วนกุญ์และผู้นำส่วนมาก ถูกจับหลังจากพยายามสังหารประธานาธิบดีนัสเซอร์แต่ไม่สำเร็จ กุญ์จึงได้ใช้เวลาสิบปีในคุกผลิตงานเขียนใหม่ที่ทรงพลังเรื่องประวัติศาสตร์อิสลามขึ้นมา ซึ่งเขามักจะใช้สนับสนุนข้อถกเถียงของเขาว่า สังคมมนุษย์ทั้งหมดไม่ว่าจะโลกมุสลิมหรือโลกตะวันตกล้วนตกอยู่ในภาวะญาฮิลียะฮ์ (jahiliyah) (ความอวิชชาในด้านศาสนา หรือความมืดบอดทางจิตวิญญาณ หรือสภาพไร้ซึ่งศีลธรรม ซึ่งเป็นสภาพสังคมที่เป็นสาเหตุให้พระเจ้าส่งศาสดามุฮัมมัดมาประกาศศาสนาอิสลาม) ตราบเท่าที่มีการใช้อำนาจบริหารของมนุษย์ปกครองเหนือสังคม ยกเว้นแต่จะเปลี่ยนมาเป็นการปกครองโดยศาสนา และนำชาริอะฮ์มาใช้เป็นกฎหมายเพียงหนึ่งเดียว³⁹ และว่ามุสลิมไม่สามารถจะดำเนินชีวิตทางศาสนาที่เหมาะสมได้โดยไม่โค่นล้มระบอบการเมืองปัจจุบันเสียทั้งรากเหง้าและกิ่งก้านสาขา ก่อน ข้อถกเถียงนี้กลายเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางหลังจากที่กุญ์ถูกประหารชีวิตใน ค.ศ.1965 ทำให้เกิดแรงบันดาลใจแก่กลุ่มศาสนากลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความสุดโต่งซึ่งตั้งขึ้นในทศวรรษ 1970⁴⁰

ชัยิด กุญ์ ได้ศึกษาแนวคิดของอบูล อลา มาดูดี (Abu'l Ala Maududi) ผู้นำกลุ่ม Jamaat-I Islami ในปากีสถาน ซึ่งนำความคิดของเลนินในการปฏิวัติคอมมิวนิสต์มาใช้อีกต่อหนึ่ง อบูล อลา มาดูดี เสนอว่าในการปฏิบัติเพื่อศาสนานั้น จะต้องจัดตั้งองค์กรที่นำโดยกลุ่มคนหยิบมือหนึ่ง ที่หัวรุนแรง กระตือรือร้น และเป็นผู้ศรัทธาต่อศาสนาที่ยอมอุทิศตัว เช่นเดียวกับที่เราจินตนาการถึงกลุ่มคนมุสลิมยุคเริ่มต้นที่แวดล้อมตัวท่านศาสดามุฮัมมัดเมื่อยามที่ต้องถูกบังคับให้หนีภัย (hijrah) จากเมกกะไปเมดินา จากแนวคิดของอบูล อลา มาดูดี ดังกล่าว ชัยิด กุญ์ ได้นำมาสร้างเป็นอุดมการณ์ญิฮาดที่ชัดเจนและทรงพลังต่ออนุชนรุ่นหลัง งานเขียนของเขาเป็นการประกาศตนเป็นศัตรูกับความเป็นรัฐของอียิปต์อย่างชัดเจน และถึงแม้เขาจะได้รับโอกาสให้รอดพ้นจากความตายหากยอมถูกเนรเทศแต่เขายอมเลือกที่จะตายเพื่อพิสูจน์ศรัทธาของตน ซึ่งเป็นสาเหตุให้เขาต้องถูกประหารชีวิต การต่อสู้และความตายของเขาเพราะการยืนหยัดต่อความเชื่อของตน ทำให้เขาได้รับการยกย่องในฐานะผู้พลีชีพเพื่อศาสนา (martyr) ใน ค.ศ.1966 งานเขียนของเขาจากในคุกได้สร้างความประทับใจทางวิชาการและได้รับความชื่นชมทางศีลธรรมจากหนุ่มสาวจำนวนมากไม่ถ้วนทั่วทั้งโลกมุสลิม⁴¹

³⁹ Greg Barton, op. cit., p. 39.

⁴⁰ โรเจอร์ โอเวน, “รัฐ อำนาจและการเมืองในตะวันออกกลางสมัยใหม่,” น. 170.

⁴¹ Greg Barton, op. cit., pp. 39-40.

ในอินโดนีเซีย แรงบันดาลใจจากญิบรีที่มีต่อคนมุสลิมหนุ่มสาวร่วมสมัยมีไม่น้อยกว่าที่อื่น ๆ ตัวอย่างที่ชัดเจนเรื่องนี้ คือ อับดุลเราะห์มาน วาฮิด มุสลิมหัวก้าวหน้าและปัญญาชนเสรีนิยม ผู้นำองค์กร Nahdlatul Ulama (NU) กลุ่มมุสลิมสายกลางที่ทรงพลังที่สุดของอินโดนีเซีย ผู้ซึ่งต่อมาได้เป็นประธานาธิบดีอินโดนีเซีย (ระหว่าง ค.ศ.1999-2001) ในวันที่ญิบรีถูกประหารชีวิต วาฮิดและนักศึกษาของเขาได้มายืนสวดมนต์นอกกำแพงคุกที่ญิบรีอยู่ วาฮิดกล่าวในภายหลังว่า เขาไม่ได้เห็นด้วยกับแนวคิดของญิบรี แต่เขาชื่นชมความกล้าหาญทางศีลธรรมของญิบรี⁴² ถ้าหากวาฮิดซึ่งเป็นมุสลิมสายกลางของอินโดนีเซียที่มีความเห็นแตกต่างกับญิบรี ยังแสดงออกถึงความชื่นชมญิบรีถึงเพียงนี้ แล้วลองนึกถึงคนหนุ่มสาวหัวรุนแรงที่มีจุดยืนเดียวกันกับญิบรีว่าจะยิ่งเคลื่อนไหวโดยได้รับแรงบันดาลใจจากญิบรีขนาดไหน จึงไม่น่าแปลกใจถ้าหากว่าในเวลาต่อมาการพลีชีพจะได้กลายเป็นอาวุธอันทรงพลังของพวกเขาหัวรุนแรงในอินโดนีเซีย

การเสียสละของญิบรีได้กระตุ้นให้น้องชายของเขา มุฮัมมัด ญิบรี เข้าร่วมกับขบวนการภราดรภาพมุสลิม เขาและพวกหัวกระทิของขบวนการได้หลบหนีไปอยู่ซาอุดีอาระเบียเพื่อสานต่องานของกลุ่ม ขบวนการได้มีสมาชิกเพิ่มเติมเป็นจำนวนมากที่นี่ ในช่วงทศวรรษที่ 1970 ถึง 1980 เศรษฐกิจของซาอุดีอาระเบียกำลังรุ่งเรืองขึ้น สมาชิกจำนวนหลายพันคนของขบวนการมีงานทำที่รายได้สูง ส่งผลให้ขบวนการนี้มีเงินทุนสำหรับดำเนินงานทั่วทั้งภูมิภาค สมาชิกส่วนใหญ่และผู้นำเกือบทั้งหมดของขบวนการไม่ได้เป็นนักการศาสนาเพียงอย่างเดียวเหมือนมุฮัมมัด ญิบรี แต่พวกเขาเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรที่ต่างต้องประยุกต์ใช้ความรู้ของตนกับงานที่ทำ และพวกเขาต่างเรียนรู้ที่จะประยุกต์ใช้อิสลามเข้ากับสังคมเช่นเดียวกัน ในลักษณะดังกล่าวเมื่อเริ่มปลายทศวรรษที่ 1960 แนวคิดยุคเก่าแบบวะฮาบีของชาวซาอุดีอาระเบียได้ถูกนำมาผสมเข้ากับแนวคิดสมัยใหม่ที่ทรงพลังของชัยยิด ญิบรี ในการนี้มุฮัมมัด ญิบรี กลายเป็นนักวิชาการที่มีอิทธิพลทางความคิดในซาอุดีอาระเบีย ในฐานะผู้เผยแพร่วิสัยทัศน์และความคิดของชัยยิด ญิบรี ลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงที่สุดของมุฮัมมัด ญิบรี ก็คือ อูสมะ บิน ลาเดน นั่นเอง⁴³

⁴² Ibid., p. 40.

⁴³ Ibid., pp. 40-41.

การขยายตัวของวะฮาบี

ชาอูเคาะเราะเบียยินดีที่จะสนับสนุนทางการเงินต่อโครงการเผยแพร่ศาสนาไปทั่วโลกของวะฮาบีที่ทราบเท่าที่พวกนี้ใช้พลังงานเพื่อเปลี่ยนแปลงต่อสิ่งที่อยู่ภายนอกประเทศ โดยไม่หันมาเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศของราชวงศ์แห่งชาอูเคาะเราะเบีย การเคลื่อนไหวของพวกวะฮาบีมุ่งประเด็นไปที่ความลึกซึ้งทางภูมิปัญญาและอุดมการณ์ปฏิบัติสมัยใหม่ที่มาจากความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวิสัยทัศน์เรื่องการนิยามของชัยยิด กุญบัฏ แห่งขบวนการภราดรภาพมุสลิม⁴⁴

การเติบโตของอิสลามสายวะฮาบีทั่วโลก สามารถอธิบายได้โดยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก ในแง่การตลาด แนวคิดนี้สร้างตราสินค้าของตนเองว่าเป็นอิสลามที่บริสุทธิ์ที่สุด (purest brand of Islam) ประการที่สอง แนวคิดนี้ได้รับการอุปถัมภ์จากราชวงศ์ชาอูเคาะเราะเบีย รัฐบาลชาอูเคาะเราะเบีย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทุนการกุศลที่มีฐานอยู่ในชาอูเคาะเราะเบีย ซึ่งได้สนับสนุนเงินทุนแก่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหลายพันแห่งทั่วโลก รวมทั้งสร้างมัสยิดใหม่ ๆ ขึ้นมา พลังอำนาจทางการเงินของชาอูเคาะเราะเบียซึ่งมาจากการขายน้ำมันได้ทำให้แนวคิดที่เคร่งครัดแบบวะฮาบีสามารถเผยแพร่ตัวเองไปในที่ต่าง ๆ รวมทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งที่ผ่านมานั้นมุสลิมในดินแดนนี้เป็นคนที่มีความอดกลั้นต่อศาสนาอื่นสูงและดีความศาสนาอิสลามอย่างไม่เคร่งครัดนัก การช่วยเหลือทางการเงินจากชาอูเคาะเราะเบียและการให้ทุนการศึกษา ยังส่งผลให้ร้อยละ 15 ของคนจามที่นับถือศาสนาพุทธในกัมพูชากลายมาเป็นมุสลิมสายวะฮาบี⁴⁵

การปฏิบัติอิสลามในอิหร่าน

การปฏิบัติอิสลามในอิหร่านโดยอิหม่ามโคไมนีเมื่อ ค.ศ.1979 นับเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญต่อผู้ที่ศรัทธาต่อการสร้างรัฐที่มีผู้นำศาสนาเป็นผู้นำสูงสุด ถึงแม้ว่าชาวอิหร่านจะนับถืออิสลามนิกายชีอะห์ ซึ่งแตกต่างจากชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ความสำเร็จของโคไมนีก็เป็นสิ่งที่ปลุกเร้าให้คนมุสลิมทั่วโลกตระหนักว่า ความศรัทธาในศาสนาโดยมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับเป็นศูนย์รวมจิตใจนั้น สามารถเอาชนะความเป็นรัฐแบบเชคคิวดาร์และรัฐบาลที่ได้รับการหนุนหลังจากมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ได้ การยืนหยัดของรัฐอิสลามแบบอิหร่านต่อการ

⁴⁴ Ibid., p. 41.

⁴⁵ Zachary Abuza, op. cit., pp. 12-13.

คุกคามของสหรัฐฯ ได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีนั้น กลายเป็นสิ่งที่คนมุสลิมทั่วไปชื่นชม และอาจเป็นการกระตุ้นอุดมคติของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงในการสร้างรัฐอิสลามที่เข้มแข็งแบบนั้นขึ้นมาทั่วโลกมุสลิม

แหล่งที่มาและสาเหตุของการเกิดลัทธินิยมใช้กำลังในหมู่คนมุสลิม⁴⁶

การมีแนวคิดเชิดชูหลักการอิสลามไม่ได้ทำให้คนมุสลิมหันมานิยมใช้กำลังเพื่อบรรลุเป้าหมาย มีคนมุสลิมจำนวนน้อยเท่านั้นที่ฝักใฝ่ในการใช้กำลัง แต่สภาวะหลายอย่างได้มีส่วนช่วยเร่งเร้าให้คนมุสลิมจำนวนมากหันมาใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหา Hussin Mutalib ได้ระบุสภาวะดังกล่าวไว้ดังนี้

ความคับแค้นใจที่ฝังรากลึกต่อตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสหรัฐฯ ซึ่งคนมุสลิมมองว่าเป็นชาติที่ดำเนินนโยบายแบบสองมาตรฐานและปลิ้นปล้อน โดยเฉพาะการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสถานการณ์ไม่ลงรอยกันในตะวันออกกลาง กรณีที่เห็นชัด คือ สภาพที่น่าสงสารของชาวปาเลสไตน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในใจคนมุสลิมทั่วโลก ดังนั้น สถานการณ์ในตะวันออกกลางอันมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่ความขัดแย้งระหว่างยิวกับชาวอาหรับ สามารถส่งผลต่อความรู้สึกของคนมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างเข้มข้น ดังเช่น กรณี อิสราเอลรุกรานเลบานอน ได้ทำให้กลุ่ม Asian Muslim Youth Movement ในอินโดนีเซียสามารถระดมคนหนุ่มสาวจำนวนมากออกมาฝึกการต่อสู้และประกาศว่าถ้าอิสราเอลไม่ยุติการรุกรานเลบานอน จะมีการใช้มือระเบิดพลีชีพโจมตีผลประโยชน์อิสราเอลและชาติที่สนับสนุน เช่น สหรัฐ และออสเตรเลีย⁴⁷

แนวความคิดและความเข้าใจที่บิดเบือนเกี่ยวกับคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายของ **ญิฮาด** ซึ่งมุสลิมที่สนับสนุนลัทธิการใช้กำลังบางพวก และคนที่ไม่ใช่มุสลิมจำนวนมาก มักตีความเองง่าย ๆ ว่าหมายถึง **สงครามศักดิ์สิทธิ์** ที่จริงแล้วปรัชญาคำสอนของ

⁴⁶ ข้อมูลส่วนใหญ่ในหัวข้อนี้ นำมาจาก Hussin Mutalib, "Political Islam in Southeast Asia: Shar'iah Pressures, Democratic Measures?," in *Islam and Democracy: the Southeast Asian Experience*, ed. Hussin Mutalib (Singapore: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2004), pp. 14-15.

⁴⁷ "Jihad leader's suicide bomb warning," The Sydney Morning Herald. (6 August 2006), <<http://www.smh.com.au/news/world/youth-groups-jihad-threat-just-emotional-talk-police-say/2006/08/05/1154198380077.html#>>

อิสลามมีธรรมชาติของความไม่สันติและความอดกลั้น ซึ่งการบรรลุถึงจุดสูงสุดของปรัชญาคำสอนดังกล่าวก็ด้วยการเต็มใจที่จะอุทิศชีวิตของพวกเขาเพื่อสิ่งนั้น พวกเขาสุดโต่งผู้สนับสนุนก่อการร้ายทราบดีเกี่ยวกับปรัชญาคำสอนของอิสลาม แต่พวกเขาล่องลอยให้ความโกรธและการชี้นำในทางที่ผิดเข้ามามีอิทธิพลเหนือจิตใจที่อ่อนแอจนยอมตีความหมายของญิฮาด ผิดจากความเป็นจริง ทั้งนี้สื่อสารมวลชนซึ่งหวาดระแวงและอิจฉาริษยาคนมุสลิมจนเป็นผลให้เกิด อาการกลัวอิสลาม ขึ้นมาได้กระพือการตีความผิด ๆ เหล่านั้นให้เลวร้ายยิ่งขึ้น

ผลพลอยได้จากความยากจน การถูกแย่งชิง และสภาพที่เป็นคนแปลกแยก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่คนมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย และเป็นกลุ่มชนที่อยู่ริมขอบของสังคม อันเป็นผลมาจากมรดกทางประวัติศาสตร์และลัทธิล่าอาณานิคม ซึ่งทำให้พวกเขาถูกตัดสิทธิจากดินแดนของตนเอง ถูกเป็นปฏิปักษ์โดยกฎหมาย และวัฒนธรรม ความรับรู้ของพวกเขาที่ว่ารัฐปราศจากความสนใจใยดีต่อความต้องการและผลประโยชน์ของพวกเขา ทำให้พวกเขาคิดว่าการที่จะแก้ไขปัญหานานาหตุของตนเองได้ ก็โดยการหันไปพึ่งการใช้กำลังอาวุธและความรุนแรง

ผลพลอยได้จากประวัติศาสตร์อันยาวนานของการที่รัฐบาลแบบเชคคิวดำรงกษัตริย์ปราชญ์ปราชญ์คนมุสลิมที่เรียกร้องการสงวนรักษาอัตลักษณ์ความเป็นอิสลามอันขัดกับอัตลักษณ์ของความเป็นเชคคิวดำรงกษัตริย์ สิ่งนี้เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่คนมุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่ของพื้นที่หนึ่งที่อยู่ภายในอาณาบริเวณทางการเมืองที่ใหญ่กว่า ตัวอย่างเช่น คนอะเจห์ในอินโดนีเซีย คนโมโรในภาคใต้ฟิลิปปินส์ และกบฏปัตตานีในภาคใต้ของไทย การต่อสู้กับกำลังทหารของรัฐสามารถถูกคลาดเคาได้ว่าจะไม่ลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ปลุกระดมคนมุสลิมสามารถชี้ให้เห็นได้ว่าผู้นำรัฐบาลเป็นพวกคอรัปชันและกดขี่ และที่เลวร้ายกว่านั้น คือ ยังเป็นสมุนรับใช้สหรัฐฯ อีกด้วย

การถูกชี้นำในทางที่ผิดและถูกใช้ประโยชน์โดยผู้อื่น ในฐานะเครื่องมือสำหรับแผนการที่ใหญ่โตขึ้นถึงระดับภูมิภาค ในการที่จะทำให้ภูมิภาคของตนกลายเป็นอิสลาม แผนการในขั้นต่อไปคือการบรรลุเป้าหมายเชิงเพื่อฝันที่จะก่อตั้ง **Pax Islamica** ซึ่งครั้งหนึ่งเคยปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์สมัยที่ยังมีสถาบันเคาะลีฟะฮ์หรือสถาบันอิหม่าม พวกนิยมใช้กำลังอาจสรุปว่าการใช้วิธีทางสันติจะไม่บรรลุความไม่ฝืนดังกล่าวได้ในช่วงชีวิตของตน ดังนั้น พวกเขาจึงหันไปใช้วิธีก่อการร้ายเพื่อจะบรรลุเป้าหมายของตนให้ได้อย่างรวดเร็ว

การตีความทางศาสนาในความหมายที่คิดว่าบริสุทธิ์และแข็งแกร่งมากกว่าเดิมโดยกระแสการเคลื่อนไหวบางกระแสในโลกมุสลิม อย่างเช่น พวกอะฮาบียะ หรือ ซาลาฟี (Salafis) ในซาอุดีอาระเบีย ซึ่งได้มีอิทธิพลแผ่จากดินแดนใจกลางอิสลามในตะวันออกกลางไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ เช่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นความจริงที่ว่าครูสอนศาสนาอิสลามบางคนจากเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้ได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจากนักวิชาการที่ได้รับอิทธิพละฮาบีย์ และกลับบ้านไปสอนในโรงเรียนสอนศาสนา อันเป็นการแพร่กระจายแนวคิดดังกล่าวสู่ภูมิภาคนี้

เหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นอย่างสงครามในอัฟกานิสถานและอิรัก เช่นเดียวกับ พัฒนาการหลังเหตุการณ์ 9/11 โดยเฉพาะการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ ซึ่งมีผลอะไรบางอย่างเหมือนกับผลักดันมุสลิมให้หลังชนกำแพง อันทำให้คนมุสลิมผู้สูญเสียสิทธิหายไปพึ่งพาการใช้กำลังมากขึ้น

อิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การแผ่ขยายศาสนาอิสลาม

เป็นเวลานานก่อนการเกิดศาสนาอิสลาม ได้มีชาวอาหรับมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเส้นทางการค้าระหว่างทะเลแดงกับจีน ต่อมาศาสนาอิสลามกลายเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญในการเดินเรือในคริสต์ศตวรรษที่ 9 มีชุมชนพ่อค้าอิสลามขนาดเล็กตามเมืองท่าต่าง ๆ บนเส้นทางเดินเรือไปจีน คริสต์ศตวรรษที่ 11 ก็ปรากฏว่ามีชาวอาหรับอาศัยอยู่ในอาณาจักรจามปา (อยู่ในเวียดนามปัจจุบัน) มาเป็นเวลานานแล้วและแต่งงานกับหญิงชาวพื้นเมืองแต่ก็ไม่ปะปนสมาคมกับพวกที่ไม่ใช่อิสลาม บันทึกของมาร์โคโปลโลระบุว่าเมื่อ ค.ศ.1292 เมืองเปอร์ลัก (Perlak) ในสุมาตราตอนเหนือรับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว⁴⁸ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 มาแล้วที่ชุมชนชาวจีนมุสลิมตามชายฝั่งทะเลได้ขยายการค้าทางทะเลของตนเข้าไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเมื่อจักรพรรดิราชวงศ์หมิงส่งกองเรือผ่านทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 พระองค์ทรงเลือกมุสลิมจีนคือ เจิ้งเหอ (Zhenghe หรือ Cheng Ho หรือที่คนไทยเรียกเจ้าพ่อชาปอง; ค.ศ.1371-1435) เป็นทูตของพระองค์ อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของศาสนาอิสลามที่สำคัญที่สุดในคริสต์ศตวรรษที่ 13 เกิดจากพ่อค้ามุสลิมอินเดียจากแคว้นคุชราต (Gujarat) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวได้เข้ามาแทนที่พ่อค้าอาหรับ

⁴⁸ ดี.จี.อี. ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิสดาร, บรรณาธิการ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2 เล่ม(กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549), 1:209.

ดังนั้น จึงมักมีการอ้างกันโดยทั่วไปว่าชาวมุสลิมอินเดียเป็นผู้ทำให้ศาสนาอิสลามแพร่กระจายไปตามหมู่เกาะ และการแพร่กระจายศาสนาอิสลามในภูมิภาคนี้ก็มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการค้า⁴⁹

หลังจากผู้ปกครองมะละกาได้เปลี่ยนมานับถืออิสลามในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการดึงดูดการค้าจากพ่อค้ามุสลิมอินเดียและหวังการสนับสนุนจากปาไซที่เป็นอาณาจักรมุสลิมในสุมาตราเหนือเพื่อต่อต้านอำนาจของไทย อาณาจักรมะละกาก็กลายเป็นผู้เผยแพรศาสนาอิสลามอย่างกระตือรือร้นไปสู่ดินแดนส่วนอื่น ๆ และทำให้ภาษามลายูกลายเป็นภาษาสื่อกลางทางการค้าไปตามชุมชนการค้าริมฝั่งทะเลของคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะต่าง ๆ “จนกระทั่งการที่คน ๆ หนึ่งเปลี่ยนมาเป็นมุสลิมถูกเรียกว่า การเข้ามาเป็นมลายู”⁵⁰ ชุมชนการค้าของชาวมุสลิมที่เรียงรายตามริมฝั่งทะเลได้เชื่อมโยงกิจกรรมทางทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าด้วยกัน และก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้คนตามเกาะต่าง ๆ ให้กลายเป็นอิสลาม

ส่วนบนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ตั้งแต่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 17 แล้วที่ศาสนาอิสลามได้ลงหลักปักฐานในอาณาจักรที่ชานาญทางทะเลอย่างจามปา⁵¹ และทำให้ชาวจามจำนวนมากกลายเป็นมุสลิม ศาสนาอิสลามยังได้แพร่ขยายข้ามอ่าวเบงกอลมาสู่อาณาจักรยะไข่ (หรือ อะรากัน [Arakan] ตั้งอยู่ทางตะวันตกของพม่า) ซึ่งเรียกคนมุสลิมที่นั่นว่า โรฮิงยา อิสลามยังเข้าไปตั้งมั่นอยู่ตามเมืองท่าต่าง ๆ ของอาณาจักรอยุธยา และได้หยั่งรากลึกลงในคาบสมุทรมลายูที่ชาวมลายูอาศัยอยู่

อย่างไรก็ตาม ศาสนาอิสลามที่คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับถือตั้งแต่ยุคเริ่มแรกเป็นอิสลามสายซุนนี ซึ่งถือกันว่าไม่ใช่อิสลามที่เคร่งครัดถูกต้องตามหลักการดั้งเดิมนัก เพราะยอมรับในเรื่องประสบการณ์ทางจิตหรือเรื่องการฝึกฝนตนเองให้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ อันเป็นการรับอิทธิพลแนวคิดของเปอร์เซียและอินเดียมาผสมไว้ด้วย แต่อิสลามสายซุนนีกลับปรากฏว่าเข้ากันได้ดีกับความเชื่อดั้งเดิมของคนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเชื่อในสิ่งลี้ลับ อำนาจเวทมนตร์ต่าง ๆ จึงประสบความสำเร็จในการเผยแพรอย่างกว้างขวาง อิสลามสายซุนนีที่ผสมผสานความเชื่อ

⁴⁹ บารับารา วัดสัน อันดาชา และ ลีโอโนร์ด วาย.อันดาชา, ประวัติศาสตร์มาเลเซีย, แปลโดย พรณินันทรพลกรักษ์, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549), น. 87-88.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 93.

⁵¹ Clive J. Christie, “Islam, Ethnicity and Separatism in Southeast Asia,” in A Modern History of Southeast Asia: decolonization, nationalism and separatism, (New York : Tauris Academic Studies, 1996), p. 130.

ดั้งเดิมได้กลายเป็นอิสลามแบบพื้นบ้าน (folk Islam) ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีปฏิบัติของคนมุสลิมจำนวนมากตราบจนปัจจุบัน โดยเฉพาะบนเกาะชวาของอินโดนีเซีย ที่คนมุสลิมจำนวนมากยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และบูชาเทพเจ้า⁵² ตัวอย่างอีกอันหนึ่งที่เราเห็นได้ในไทย คือ กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในภาคใต้มีการทำพิธีกรรมไสยศาสตร์บางอย่างที่เชื่อว่าจะช่วยให้อยู่ยงคงกระพันหรือเข้าศึกมองไม่เห็นก่อนออกปฏิบัติการ หรือการสาบานว่าขอให้มียันเป็นไปถ้าทรยศต่อกลุ่ม ซึ่งเวลาเจ้าหน้าที่รัฐต้องการความลับจากคนพวกนี้ ต้องจัดทำพิธีกรรมถอนคำสาบานหรือซุมเปาะก่อนพวกนี้ถึงยอมกล่าวให้ข้อมูล

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16–18 การขยายตัวของศาสนาอิสลามตามหมู่เกาะถูกยับยั้งจากการเข้ามาล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก จุดประสงค์หลักเริ่มแรกประการหนึ่งของชาวยุโรปที่ต้องการแผ่ขยายอำนาจมาสู่ภูมิภาคนี้ก็คือ เป้าหมายแบบเดียวกับพวกนักบวชที่ที่ต้องการเอาชนะและหยุดยั้งศาสนาอิสลามในระดับโลก⁵³ โดยสเปนได้จัดขบวนการแผ่ขยายศาสนาอิสลามเข้าไปสู่หมู่เกาะทางเหนือของฟิลิปปินส์ ส่วนโปรตุเกสก็ได้ทำลายอาณาจักรที่เผยแพร่ศาสนาอิสลามอย่างมะละกา สำหรับดัชต์ได้ทำลายอาณาจักรอิสลามหลายแห่งในหมู่เกาะอินโดนีเซีย รวมทั้งอะเจห์ซึ่งเป็นอาณาจักรมุสลิมที่เข้มแข็งที่สุดลง ส่วนบนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเข้มแข็งของรัฐที่ไม่ใช่มุสลิมมีส่วนยับยั้งการแผ่ขยายอิทธิพลของอิสลาม ในพม่าศาสนาอิสลามถูกยับยั้งให้มีขอบเขตอยู่แต่ในภาคเหนือของแคว้นยะไข่ส่วนที่ติดกับบังคลาเทศ ในขณะที่อาณาจักรอยุธยาและรัตนโกสินทร์ก็ได้สกัดกั้นอำนาจของอาณาจักรมลายูมุสลิมบนคาบสมุทรมลายูตอนเหนือ ส่วนการขยายตัวของอาณาจักรเวียดนามก็ได้กลืนอาณาจักรจามปาและทำให้คนมุสลิมจำนวนมากต้องกระจัดกระจายไป ช่วงเวลาแห่งการล่าอาณานิคมของชาวดัตช์นี้เองที่ดินแดนบางส่วนของโลกมุสลิมได้ถูกผนวกเข้ากับรัฐที่ไม่ใช่มุสลิม ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องมาจากการกำหนดเขตแดนของรัฐ-ชาติสมัยใหม่ในยุคหลังอาณานิคม

⁵² ตัวอย่างความเชื่อสิ่งลี้ลับของชาวอินโดนีเซียสามารถอ่านได้ใน แอนดรูว์ มาร์แชล, “แดนภูเขาคำรน,” ใน *National Geographic ฉบับภาษาไทย*, (กุมภาพันธ์ 2551), น. 60-83.

⁵³ Clive J. Christie, op. cit., p. 130.

การประกาศญัตติในอดีต

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ศาสนาอิสลามปรากฏในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บางครั้งก็มีการประกาศสงครามศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาหรือญัตติ เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง เศรษฐกิจของผู้นำในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งการขยายอำนาจออกสู่ภายนอก อย่างเช่น สุลต่านอาลุง (ค.ศ.1613-1645) แห่งอาณาจักรมะตะรัมบนเกาะชวาที่ใช้การทำสงครามศักดิ์สิทธิ์เป็นข้ออ้างแผ่อำนาจไปยึดครองอาณาจักรอื่น ๆ ที่เป็นฮินดู-พุทธ และการรักษาชุมชนภายในไว้จากภัยคุกคามภายนอก เช่น ในช่วงทศวรรษที่ 1820-30 บรรดาผู้ปกครองและครูสอนศาสนาในเคดะห์ (เมืองไทรบุรี) และปัตตานีได้รณรงค์ให้ทำสงครามศักดิ์สิทธิ์เพื่อขับไล่การยึดครองของไทย และเมื่อ ค.ศ.1881 ผู้นำศาสนาในอะเจห์ได้ประกาศสงครามศักดิ์สิทธิ์เพื่อต่อต้านการรุกรานของเนเธอร์แลนด์ ซึ่งทำให้สามารถต้านทานกองทัพที่ติดอาวุธดีกว่าของเนเธอร์แลนด์ได้ถึง 30 ปี

การแบ่งแยกชุมชนอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การสร้างรัฐ-ชาติสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยยึดเส้นแบ่งเขตแดนตามข้อตกลงในยุคอาณานิคม ได้ส่งผลให้ชุมชนมุสลิมหลายแห่งที่เคยมีสายสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นถูกตัดขาดออกจากกัน ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ที่เคยมีมาตั้งแต่อดีตรหว่างชุมชนมุสลิมที่พูดภาษามลายูริมฝั่งช่องแคบมะละกาต้องถูกแบ่งแยกกันโดยเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างอังกฤษกับดัตช์ ส่งผลให้ชุมชนมุสลิมมลายูบนเกาะสุมาตราต้องไปขึ้นกับประเทศอินโดนีเซียที่ถูกครอบงำโดยคนมุสลิมจากวัฒนธรรมเกาะชวาแทนที่จะอยู่ร่วมกับมลายูมุสลิมในมาเลเซียที่มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน ในหลายพื้นที่ชุมชนมุสลิมที่ถูกแบ่งแยกเหล่านั้นบางส่วนยังต้องตกอยู่ภายใต้อาณาเขตของรัฐ-ชาติที่คนส่วนใหญ่ไม่ใช่มุสลิม ตัวอย่างเช่น ข้อตกลงแบ่งเขตแดนระหว่างสยามกับอังกฤษได้ทำให้นดินแดนขอบนอกของโลกมุสลิมมลายูทางตอนเหนือต้องตกเป็นของสยามไป ผลจากการนี้ทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า **อิสลามขอบนอก** (Islamic periphery)⁵⁴ ขึ้นมา เช่น อาณาบริเวณของมุสลิมมลายู

⁵⁴ ผู้วิจัยนำคำว่า **อิสลามขอบนอก** (Islamic periphery) มาจากหนังสือของ Clive J. Christie, "Islam, Ethnicity and Separatism in Southeast Asia," in A Modern History of Southeast Asia: decolonization, nationalism and separatism, (New York : Tauris Academic Studies, 1996), p.130. แต่นิยามของอิสลามขอบนอกที่ให้ไว้ในภาคนี้พบฉบับนี้เกิดจากความเข้าใจของผู้วิจัยเอง ซึ่งอาจไม่ตรงกับความหมายของผู้เขียนเดิม

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ชุมชนโมโรในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ ชุมชนมุสลิมจามในกัมพูชาและเวียดนาม ชุมชนโรฮิงยาในแคว้นอะร่ากันของพม่า และชุมชนมุสลิมในสิงคโปร์ ในอาณานิคมเหล่านี้คนมุสลิมพบว่าตัวเองอยู่ภายนอกโลกของชุมชนอิสลาม หรือ อุมมะฮ์ (ummah) ที่ตนควรสังกัดอยู่ และขณะเดียวกันก็กลับกลายเป็นสิ่งที่แปลกแยกกับรัฐ-ชาติที่ตนต้องสังกัดอยู่ตามกฎหมาย

ความพยายามสร้างรัฐอิสลามหลังยุคอาณานิคม

ในมาเลเซียและอินโดนีเซียมีคนมุสลิมเป็นจำนวนมากที่สนับสนุนให้ประเทศของตนเป็นรัฐที่ปกครองโดยกฎหมายอิสลาม อินโดนีเซียเคยเกิดการก่อกบฏโดยกลุ่มดาร์อุลอิสลาม (Darul Islam) ซึ่งนำโดย เสการมัดจิ มาริดจัน การโตสุวีร์โจ (Sekarmadji Maridjan Kartosuwirjo) ในช่วงทศวรรษ 1950 กลุ่มดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะให้อินโดนีเซียเป็นรัฐอิสลาม ก่อนที่จะถูกปราบปรามหมดไป ในกลางทศวรรษ 1960 หลังประธานาธิบดีซูฮาร์โตพ้นจากอำนาจ ชาวมุสลิมอินโดนีเซียมีแนวโน้มจะหันมาเคร่งศาสนามากขึ้น เช่นเดียวกับการเพิ่มขึ้นของพรรคการเมืองที่ยึดโยงกับความเป็นอิสลามที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงการเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ.1999 ขณะเดียวกันกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงต่างก็ใช้ความเป็นประชาธิปไตยหลังยุคซูฮาร์โตมาเป็นประโยชน์ต่อการรณรงค์ทางการเมืองเพื่อเป้าหมายการสร้างรัฐอิสลามด้วย สำหรับมาเลเซีย พรรคเคร่งศาสนาอย่างพรรคปาส (PAS) ได้สนับสนุนให้มาเลเซียปกครองโดยกฎหมายอิสลาม พรรคนี้มีฐานเสียงสำคัญในรัฐทางเหนือที่ติดกับประเทศไทย ซึ่งทำให้พรรคนี้กลายเป็นคู่แข่งสำคัญของพรรคอัมโนในการแข่งขันคะแนนเสียงจากคนมุสลิม เนื่องจากศาสนาเป็นประเด็นหนึ่งที่ใช้เรียกคะแนนนิยมได้ ดังนั้น

เราจะพบว่าความเป็นอิสลามของมาเลเซียได้ถูกทำให้รุนแรงขึ้นในบางท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคเหนือ ที่ซึ่งมีประวัติศาสตร์เกี่ยวพันกับชุมชนมุสลิมมลายูในภาคใต้ของไทย อันเป็นดินแดนที่ซึ่งชาวมุสลิมมลายูได้รับมรดกเรียกร่องเอกราชอยู่เสมอมา นับตั้งแต่ดินแดนดังกล่าวถูกผนวกเข้าสู่รัฐไทย⁵⁵

ในการแข่งขันกับแนวคิดเคร่งศาสนาของพรรคปาส รัฐบาลมาเลเซียได้เสนอแนวคิดอิสลามก้าวหน้า (progressive Islam) หรืออิสลามหะฎุฮ์ (Islam Hadhari) โดยหลักของแนวคิดนี้ได้แก่การพัฒนาให้คนมุสลิมมีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับวิชาการสมัยใหม่ จนสามารถที่จะเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ พร้อมไปกับการยึดมั่นในหลักศาสนาและคุณธรรมอิสลาม

⁵⁵ Damien Kingsbury and Clinton Fernandes, op. cit., p. 34.

อิสลามกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง

ประชาชนที่เคลื่อนไหวต่อต้านผู้กดขี่จากภายนอก มักค้นหาเหตุผลที่จะนำมาเชิดชูการต่อสู้และปลุกระดมมวลชนให้เข้าร่วม การนำประเด็นความแตกต่างทางชนชั้นมาใช้ นับเป็นเหตุผลที่ดีสำหรับการปลุกระดม ส่วนการใช้ประเด็นความรู้สึกราชาชาตินิยม นับเป็นเหตุผลที่ดียิ่งขึ้น แต่การนำประเด็นทางศาสนาใช้ในการต่อสู้ นับเป็นเหตุผลที่ดีที่สุดต่อการสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่ให้พลังสูงสุดในการต่อสู้⁵⁶ ดังนั้น การที่จะศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของชนมุสลิมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น กลุ่มทางศาสนา กลุ่มแบ่งแยกดินแดน หรือกลุ่มก่อการร้าย จำเป็นต้องทำความเข้าใจบทบาทของศาสนาอิสลามทั้งในแง่ผลกระทบทางประวัติศาสตร์ และอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีผลเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ทางการเมืองของกลุ่มเหล่านั้น ประเด็นหลักที่ต้องคำนึงถึง คือ ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างอิสลามในฐานะระบบความเชื่อ กับอิสลามในฐานะของศูนย์กลางแห่งอัตลักษณ์ที่คนยึดถือ หรือที่เรียกว่าระหว่าง ความเชื่อ (believing) กับ การสังกัดศาสนา (belonging)⁵⁷ ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวของชนโมโรในฟิลิปปินส์ ซึ่งความจริงชนโมโรมีหลายเผ่าและมีภาษาพูดแตกต่างกัน แต่กลุ่มแบ่งแยกดินแดนของชาวโมโรอย่าง MNLF ได้นำเอาการนับถือศาสนาอิสลามมาใช้ในการรวบรวมชนโมโรที่มีความแตกต่างกันทางภาษามาสังกัดกลุ่มการเมืองเดียวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการสถาปนารัฐเอกราชของชาวโมโร ในกรณีนี้ศาสนาอิสลามเป็นเพียงเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายทางการเมืองในการแบ่งแยกดินแดน ส่วนญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ ได้นำประเด็นการนับถือศาสนาอิสลามมาปลุกระดมคนให้เข้าร่วมขบวนการ โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างรัฐที่ปกครองโดยกฎหมายอิสลามในรูปแบบเดียวกับอิสลามในยุคเริ่มต้น กรณีนี้ ศาสนาอิสลามไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ หากแต่ยังเป็นจุดมุ่งหมายของการต่อสู้ด้วย

ด้วยการที่ศาสนากลายเป็นจุดมุ่งหมายของการต่อสู้ ดังนั้น เราจะพบว่าสมาชิกของกลุ่มญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ นอกจากจะเป็นบรรดานักเรียนจากครอบครัวยากจนที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนาแล้ว สมาชิกจำนวนไม่น้อยอาจจะเป็นคนมุสลิมที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี ได้รับการศึกษาจากมหาวิทยาลัยตามแบบตะวันตก และประสบความสำเร็จในอาชีพการงานภายใต้

⁵⁶ Graham E. Fuller, "A World Without Islam" *Foreign Policy* (January/February 2008): 52.

⁵⁷ Clive J. Christie, op. cit., p. 130.

ระบอบทุนนิยม โรฮาน กุณะรัตน์⁵⁸ (Rohan Gunaratna) ได้เคยแสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจถึงการที่คนมุสลิมในสิงคโปร์ซึ่งมีสวัสดิการความเป็นอยู่ที่ดี แต่กลับเข้าไปเกี่ยวข้องกับก่อการร้ายว่า รากเหง้าแห่งการก่อการร้ายไม่ได้เป็นความยากจนหรือด้อยการศึกษา แรงจูงใจที่แท้จริงไม่ได้มาจากการไม่มีงานทำ แต่เป็นอุดมคติในระบบความเชื่อทางศาสนาของกลุ่มหนึ่ง ขณะนี้ความหลงใหลในอิสลามก่อให้เกิดแรงคลไคลที่ยิ่งใหญ่ จนกลายเป็นเรื่องปกติไปแล้วที่การตีความศาสนาอย่างสุดโต่ง กลับได้รับการสนับสนุนจากคนหนุ่มสาวจำนวนมากที่เชื่อว่ามุสลิมถูกเลือกปฏิบัติในทางที่ไม่ดี และไม่สามารถปฏิบัติตามคำสอนของอิสลามได้ในประเทศที่เป็นรัฐเชคคิวลาร์ ดังนั้น พวกเขาจึงกำลังพยายามสร้างรัฐอิสลามขึ้นมา⁵⁹

อิสลามกับลัทธิก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีแนวคิด ประเพณี การประพฤติปฏิบัติที่ไม่นิยมใช้ความรุนแรงในสังคม และบรรดามุสลิมในดินแดนแถบนี้ก็มีความอดกลั้นต่อศาสนาอื่นมากกว่าคนมุสลิมในดินแดนแถบอื่น ในอดีตก่อนการเข้ามายึดครองของชาติตะวันตก ไม่เคยปรากฏความขัดแย้งทางศาสนาอย่างรุนแรงระหว่างผู้นับถือศาสนาอิสลามกับศาสนาอื่นที่อาศัยอยู่ร่วมในชุมชนเดียวกันมาก่อน และการเปลี่ยนศาสนาของผู้คนมักเป็นไปโดยสันติ อย่างไรก็ตาม การนับถือศาสนาอิสลามของประชาชนในดินแดนแถบนี้มักมีการผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่นในเชิงไสยศาสตร์อยู่บ้าง โดยทั่วไปแล้วเรามักพบในเอกสารทางวิชาการหลายชิ้นที่ให้นิยามคนมุสลิมในภูมิภาคนี้ว่าเป็นอิสลามสายกลาง (moderate Islam) และปัจจุบันยังมีการรับแนวคิดการทำให้ทันสมัยจากตะวันตกมาปรับใช้ด้วยเช่นกัน อย่างเช่นแนวคิดอิสลามก้าวหน้าของมาเลเซีย⁶⁰

⁵⁸ เป็นคนศรีลังกา ผู้แต่งหนังสือ Inside Al Qaeda เคยเป็นนักวิจัยในศูนย์ศึกษาการก่อการร้ายและความรุนแรงทางการเมือง ของมหาวิทยาลัยเซนต์แอนดรูว์ สกอตแลนด์ และเป็นหัวหน้าวิจัยเรื่องก่อการร้ายให้กับสถาบันศึกษาการป้องกันประเทศและยุทธศาสตร์ของสิงคโปร์

⁵⁹ Mike Millard, op. cit., p. 39.

⁶⁰ แนวคิดอิสลามก้าวหน้า (progressive Islam) ที่เน้นวัฒนธรรมอิสลาม หรืออิสลามหะฎอรี (Islam Hadhari) ซึ่งเสนอโดยนายกรัฐมนตรีอับดุลลอฮ์ บาฮาวิ หลักของแนวคิดนี้ได้แก่การพัฒนาให้ประชาชาติมุสลิมมีความรู้ความสามารถ และความพร้อมด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่จะเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ พร้อมไปกับการยึดมั่นในหลักศาสนาและคุณธรรมอิสลาม

หากดูที่มาของคนมุสลิมหัวรุนแรงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปัจจุบัน จะพบว่าแนวคิดสำคัญที่ผลักดันอยู่เบื้องหลังคนพวกนี้ ได้แก่ แนวคิดของอิสลามสายวะฮาบี และแนวคิดเชิดชูหลักการอิสลามของขบวนการกราฟาหมุสลิม อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ศาสนาของวะฮาบีและการรับรู้อุดมการณ์ของขบวนการกราฟาหมุสลิม รวมไปถึงแรงบันดาลใจที่ได้จากการปฏิบัติอิสลามในอิหร่าน ยังไม่ใช่ตัวก่อให้เกิดการก่อการร้ายโดยกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจัยสำคัญประการสุดท้ายที่มาผสมให้ขบวนการมุสลิมหัวรุนแรงกลายเป็นเครือข่ายขบวนการก่อการร้ายที่สมบูรณ์ คือ อัฟกานิสถาน สถานที่ซึ่งนักรบหนุ่มชาวอัฟกันและปากีสถานได้ร่วมกับนักสู้จากซาอุดีอาระเบียและที่อื่น ๆ ในโลกมุสลิมประกาศญิฮาดในฐานะนักรบมุจาฮิดีนเพื่อเข้าต่อสู้กับโซเวียตผู้รุกราน บรรดานักรบมุจาฮิดีนเหล่านั้นยังประกอบไปด้วยคนหนุ่มจำนวนหลายพันคนจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การต่อสู้ดังกล่าวได้รับการสนับสนุนทั้งเรื่องเงินทุน อาวุธ และการสอนเทคนิคยุทธวิธีการรบนอกแบบ จากหน่วยข่าวกรองของปากีสถาน (Pakistan Inter-Services Intelligence directorate : ISI) หน่วยข่าวกรองต่างประเทศของซาอุดีอาระเบีย และที่สำคัญที่สุดคือ หน่วยข่าวกรองกลางของสหรัฐฯ หรือ CIA จากจุดนี้เองขบวนการญิฮาดเพื่อหลักการอิสลามได้เข้าสู่สถานะใหม่ ที่มี 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ ประสบการณ์จริงแห่งการต่อสู้ในสมรภูมิตงครามอัฟกานิสถาน ความผูกพันโดยธรรมชาติที่มาจากการต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กันในสนามรบ และประสบการณ์อันมากมายจากการศึกษาในค่ายฝึกตามแนวพรมแดนอัฟกานิสถาน-ปากีสถานที่ฝึกสอนนักรบทางศาสนารุ่นแล้วรุ่นเล่า จนกระทั่งเกิดกลุ่มก้อนของ ศิษย์เก่าอัฟกัน (Afghan alumni) ที่มีความรู้สึกผูกพันกัน และพร้อมกลับบ้านไปสานต่อการต่อสู้เพื่อศาสนาต่อไป⁶¹

ผู้นำระดับสำคัญของกลุ่มมุสลิมติดอาวุธหลายกลุ่มในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่างเป็นศิษย์เก่าอัฟกัน กันหลายคน อย่างเช่น ริดูวัน อิสามุดดีน หรือฮัมบาลี (Riduan Isamuddin or Hambali) สมาชิกของญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ที่เป็นหัวหน้าปฏิบัติการและผู้วางแผนยุทธศาสตร์หลักของกลุ่ม ที่อยู่เบื้องหลังการวางระเบิดหลายครั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญะอ์ฟร อุมร์ ฏอลิบ (Ja'afar Umar Thalib) ประธานของ Forum Komunikasi Ahlus Sunnah WalnJamaah (Sunni Communication Forum) อันเป็นองค์กรที่ได้ก่อตั้งขบวนการลัทธิญิฮาดขึ้นมา ซึ่งขบวนการนี้ได้ก่อเหตุนองเลือดระหว่างคนต่างศาสนาบนหมู่เกาะมาลุกุ ของอินโดนีเซีย ชัยนอน อิสมาอิล (Zainon Ismail) ผู้ก่อตั้งกลุ่มกัมปูลัน มุจาฮิดีน มาเลเซีย (Kampulan Mujahidin Malaysia : KMM) อับดุลราจิก จันจาลานี ผู้ก่อตั้งกลุ่มอะบูซัยยาฟ ในฟิลิปปินส์ เป็นต้น

⁶¹ Greg Barton, op. cit., p. 41.

ตราจนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีใครทราบจำนวนที่แน่นอนของศิษย์เก่าอัฟกัณที่ไปจากเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ และคนที่รอดชีวิตกลับมา ข้อมูลจากเอกสารหลายแห่งประมาณว่าน่าจะมีจำนวน อยู่ที่หลักพัน คนเหล่านี้หลายคนเมื่อได้กลับคืนประเทศของตนแล้วก็ได้ตั้งโรงเรียนศาสนา และใช้ โรงเรียนดังกล่าวเผยแพร่ความคิดทางศาสนาหัวรุนแรงสู่สังคมในวงกว้าง ขณะเดียวกันก็ใช้ โรงเรียนดังกล่าวหาคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับส่งไปฝึกเทคนิคและยุทธวิธีก่อการร้ายตาม ค่ายฝึกของกลุ่มติดอาวุธที่ตนมีสายสัมพันธ์ด้วย

สาเหตุที่ครอบครัวมุสลิมนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนศาสนา (madrasa หรือ pesantren หรือ ปอเนาะ) เป็นเพราะถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็น เพราะค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวต่ำมาก จากการที่โรงเรียนศาสนาเหล่านี้ได้รับการอุดหนุนจากองค์กรการกุศลอิสลามที่ร่ำรวย ซึ่งโดยมากมีฐานอยู่ในตะวันออกกลาง อย่างเช่น องค์กรการกุศลของวะฮาบีในซาอุดีอาระเบีย และไม่ใช่สิ่งที่แปลกที่นักศึกษาจากโรงเรียนเหล่านี้ จำนวนมากจะได้รับทุนให้ไปศึกษาในระดับที่สูงขึ้นในประเทศอิสลามอื่น ๆ ซึ่งเป็นโอกาสที่เด็ก มุสลิมจากครอบครัวที่ยากจนยากจะได้รับหากเข้าศึกษาในระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้

นอกจากนั้น ปัจจัยภายนอกจากสหรัฐฯ ก็มีผลกระทบที่สำคัญ ดังที่ Hussin Mutalib ชี้ไว้ว่า

การที่ต้องรับรู้ถึงอำนาจแห่งความเป็นเจ้าของสหรัฐฯ ที่มากเกินไป อันได้แก่ การประกาศให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแนวรบที่สองของสงครามต่อต้านการ ก่อการร้าย ผลสืบเนื่องจากการยึดครองอิรัก และความล้มเหลวต่อการแก้ไข ปัญหาของชาวปาเลสไตน์ อาจจะบอกเราว่า การเมืองว่าด้วยเรื่องศาสนาอิสลามจะ ยังคงเป็นประเด็นที่ยึดครองหัวใจและความคิดคำนึงของรัฐบาลและประชาชนใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น ในห้วงระยะเวลานี้ บางทีพฤติกรรมฝึกฝั ในสงครามเพื่อศาสนาอิสลามจะยังคงเพิ่มขึ้น⁶²

⁶² Hussin Mutalib, op. cit., pp. 26-27.